

บทบาทที่สำคัญของพ่อค้าชาวจีน

ได้กล่าวมาแล้วว่าชาวจีนมีบทบาทมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะทางด้านการค้าซึ่งชาวจีนมีความสามารถ ความอดทนและประสบการณ์มาก่อน บางส่วนยังเข้ารับราชการตั้งจะเป็นไต่จากพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนใช้ชื่อเจ้าพนักงานเป็นภาษาจีน¹ ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ชาวจีนยิ่งหลั่งไหลเข้ามาเมืองไทยมากขึ้น จากจุดเริ่มต้นที่สำเพ็งก็ได้ขยายตัวไปยังบริเวณต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานครซึ่งกลายเป็นแหล่งการค้าสำคัญ ชาวจีนเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญในสังคมไทยทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ซึ่งในที่นี้จะเน้นศึกษาเฉพาะระหว่าง พ.ศ. 2398-2475 ดังนี้

บทบาททางด้านการเศรษฐกิจ

ปัจจัยอันหนึ่งที่สำคัญทำให้ชาวจีนมีบทบาทสำคัญทางด้านการเศรษฐกิจของไทยอย่างต่อเนื่องและไม่ขาดค่อนั้น นับตั้งแต่ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริงเป็นต้นมาก็คือความช่วยเหลือในหมู่ชาวจีน เมื่อจีนรุ่นใหม่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็จะได้รับความช่วยเหลือจากจีนเก่าที่เข้ามาตั้งหลักฐานทำมาหากินอยู่เดิมแล้ว บ้างก็เป็นเจ้าภานุ นายอากร และทำการค้าขายกันเป็นส่วนใหญ่แล้ว คนจีนที่อพยพเข้ามาเมืองไทยเมื่อได้รับทราบข่าวถึงความเจริญความอุดมสมบูรณ์จากญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก่อน และสามารถสร้างหลักฐานในเมืองไทยได้ก็จะส่งข่าวไปชักชวนให้เข้ามาทำมาหากินในเมืองไทย พวกนี้มักจะได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องหรือญาติร่วมแซ่ทำให้สามารถตั้งตัวทางด้านการค้าได้อย่างรวดเร็ว ยกตัวอย่างเช่นกรณี พระเจริญราชชน(เท่ง) บิดาของพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี(มีม เลหาเศรษฐี) เป็นต้นสกุล เลหาเศรษฐี พระเจริญราชชนเป็นจีนฮกเกี้ยน แซ่เลหา ชาวเมืองเจียงจิ๋ว ได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่อายุ 15 ปี เพราะเป็นญาติร่วมแซ่กับพระยาพิสดารสมบัติบริบูรณ์(ยิ้ม ต้นสกุลพิศลยบุตร) ซึ่งได้ตั้งตัวเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้วจึงได้ชวนพระเจริญ-

¹กฎหมายตรา 3 ดวง, เล่ม 1 องค์การการค้าคุรุสภา 2505, หน้า 235.

ราชชน(แห่ง) มาเมืองไทย โดยได้มาช่วยทำการค้าขายอยู่ในห้างของพระยาพิสดาร-
สมบัติบริบูรณ์ จนสามารถตั้งตัวได้เป็นอิสระสามารถประกบการค้าได้และรับทำภาณี
ฉากรโดยดำฟังตน¹ หรือกรณีนายคยุบั้น แหว่อง ที่เงินทางมาประเทศไทย โดยได้
รับการชักชวนจากนายหลิมซี มาเมืองไทย และพาไปฝากทำงานเป็นกรรมกรโรงสีข้าว
ที่ตำบลหัวลำโพง²

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เป็นพวกที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม
ประเพณีวัฒนธรรม พวกห้องเชื้อสายวงศ์ตระกูล และมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ
เช่นกลุ่มภาษาเดียวกัน มาจากท้องถิ่นเดียวกันในประเทศจีน เป็นญาติพี่น้องหรือสกุล
เดียวกัน ดังนั้นจึงมีการผูกพันต่อกันอย่างแน่นแฟ้นและให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี
ดังนั้นกิจการค้าต่าง ๆ จึงอยู่ในมือของชาวจีน

อาจกล่าวได้ว่าชาวจีนในประเทศไทยจึงมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของ
ประเทศเป็นอย่างมาก โดยเป็นผู้ดำเนินธุรกิจการค้าตั้งแต่กิจการขนาดใหญ่ลงมา
ถึงกิจการขนาดเล็ก การที่ชาวจีนประสบความสำเร็จทางด้านการค้าเป็นอย่างมากนั้น
นอกจากความช่วยเหลือในหมู่ชาวจีนแล้ว พ่อค้าชาวจีนในสมัยหลังสนธิสัญญาเบาริง
เป็นต้นมาจะต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านอื่น ๆ ดังนี้

1. คุณสมบัติและความสามารถทางการค้า
2. พื้นฐานทางการศึกษา

¹พระยาโชฎีการาชเศรษฐี(มีม เลาทเศรษฐี), อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส, 18 สิงหาคม พ.ศ. 2484.

²นายคยุบั้น แหว่อง, อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ ณ วัดโสมนัสวรวิหาร
20 สิงหาคม พ.ศ. 2488.

1. คุณสมบัติและความสามารถทางการค้า

ชาวจีนเข้ามามีบทบาทอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจของไทย เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้ที่มีนิสัยสนใจในเรื่องการค้าขาย มีความมานะพากเพียรอดทนและรู้จักประหยัด คุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้กล่าวไ้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญเบื้องต้น ที่สามารถทำให้ชาวจีนเลื่อนฐานะตนเองอย่างรวดเร็ว พ่อค้าที่สำคัญ ๆ บางคนก็เริ่มต้นจากการรับจ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้เอง เมื่อเก็บสะสมทุนรอนได้แล้วก็ทำการค้าตั้งแคกิจการเล็ก ๆ และสามารถขยายเป็นกิจการขนาดใหญ่ได้ในที่สุด ยกตัวอย่างเช่น

หลวงอุรภักดิ์พานิช เป็นจีนแต้จิ๋ว เกิดในเมืองจีน ได้พระราชทานนามสกุลว่า โสภโณศ เมื่อแรกเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยมีแต่เสื้อผ้ามอนไบ ได้รับจ้างเป็นจับกังพายเรือ เพราะไม่ตองรู้ภาษาไทย เมื่อใช้หนี้ที่หกลองคาโดยสารพมจิงเปลี่ยนไปรับจ้างหุงข้าวสำหรับเลี้ยงจับกัง คอยสะสมเงินจนออกค้าขายตามลำพังทางหัวเมืองเหนือ ไ้คุ้นเคยกับเจ้าพระยารัตนาธิเบศรชาหลวงประจำเมืองเชียงใหม่ จนได้รับทำภาษีอากร และได้ขยายการค้าทางหัวเมืองเหนือ โดยเข้าทำทุนค้าขายกับผู้อื่น ไร่ยี่ห้อว่า "กิมเส็งหลี" และต่อมาได้ตั้งห้างกิมเส็งหลีขึ้นในกรุงเทพฯ ได้สร้างโรงสีไฟ 5 โรง, โรงเลื่อยจักร 3 โรง, อู่เรือ 1 แห่ง ประกอบการสีข้าวเลื่อยไม้ขายจนเป็นทางสำคัญอันหนึ่งในเมืองไทย, ได้สร้างสะพานข้ามคลองสามเสนถวายในรัชกาลที่ 5 พระราชทานนามว่าสะพานกิมเส็งหลี และได้สนองพระเดชพระคุณหลายอย่าง¹

2. พื้นฐานทางการศึกษา

หลังจากการทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกนับตั้งแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ทำให้ชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อค้าขายมากขึ้น ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการประกอบธุรกิจการค้าไม่ว่าจะเป็นการค้าระหว่างประเทศหรือภายในประเทศ ภาษาอังกฤษได้เข้ามามีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้คนจีนสามารถติดต่อค้าขายกับประเทศกลุ่มตะวันตกได้

¹ คนดีที่ชาวเจ้าบุรีจัก, กรมพระยาคำรงราชานุภาพ หน้า 263 - 265.

อย่างก็แล้ว ยังมีประโยชน์ในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ที่สามารถทำเงินหาเลี้ยงชีพได้ และมีรายได้เป็นอย่างดีด้วย เช่นการเป็นคอมพรโคร์ เป็นเสมียนในบริษัทฝรั่งชาติตะวันตก ซึ่งทำให้ชาวจีนสามารถมีโอกาสที่จะประกอบอาชีพของตนทางด้านการค้าได้เพราะประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำงานบริษัทตะวันตก เป็นต้น ดังนั้นการค้าของชาวจีนภายหลัง พ.ศ. 2398 แล้ว องค์ประกอบทางด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาษาอังกฤษ ซึ่งจะนำไปสู่ความสะดวกในการดำเนินการค้าต่อไป ว่าที่จริงแล้วชาวจีนสมัยแรกที่เข้ามาเมืองไทยส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้มากนัก อาจมีวิชาชีพติดตัวก็เข้ามาทำมาหากินประกอบเลี้ยงชีพตามที่ตนเองถนัด เช่น เป็นช่างต่าง ๆ ถ้าไม่มีวิชาชีพอะไร ก็เป็นกรรมกรรับจ้างบ้าง ปลูกผัก เลี้ยงหมู เมื่อมีทุนก็ค้าขาย ถ้ามีเงินทุนมากพอก็ประมูลเป็นเจ้าภาษีนายอากร แม่แต่ในระยะหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่งแล้ว ชาวจีนที่เข้ามาเมืองไทยที่ไม่มีความรู้และทุนก็ยังคงรับจ้างเป็นกุลี เป็นกรรมกรโรงสีข้าวกันเป็นส่วนมาก หรือเป็นเงินตรากรด เมื่อสามารถเก็บค่าแรงงานไว้ได้มากพอก็คิดที่จะดำเนินการค้า ในช่วงนี้ลูกหลานชาวจีนในเมืองไทยที่ดำเนินกิจการค้าส่วนใหญ่พวกนี้จะได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของพวกมิชชันนารีกันเป็นส่วนใหญ่ เช่นโรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งเป็นโรงเรียนของพวกหมอสอนศาสนา ที่สอนหลักสูตรสามัญแต่เน้นความรู้ภาษาต่างประเทศ ทำให้นักเรียนจำนวนมากที่สำเร็จการศึกษาสามารถเลื่อนฐานะขึ้นสู่การเป็นชนชั้นนำในระบบราชการและวงการธุรกิจได้ ตัวอย่างของพ่อค้าคนจีนที่มีพื้นฐานทางด้านการศึกษาแบบตะวันตก เช่น นายโกศล อุนตระกูล ซึ่งเป็นบุตรคนโตของนายอุนคุย อุนตระกูล และนางคำ เกิดที่ตำบลตลาดน้อย อำเภอสัมพันธวงศ์ จังหวัดพระนคร ซึ่งได้รับการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญจนถึงชั้นมัธยม 8 เมื่อจบการศึกษาก็เข้ารับดำเนินการในร้านค้าต่าง ๆ ของบิดา เช่น โรงงานทำขนมปังปอนด์ ซึ่งตั้งอยู่ในตรอกเล็กตรงข้ามห้างสุนโห (ติดคลองผดุงกรุงเกษม) โรงเลื่อยไม้ค้ายมือ และโรงเผาปูนขาวที่จังหวัดราชบุรี ทำเรือชาวตกขาวจากจังหวัดขึ้นในลงมากรุงเทพฯ นอกจากนี้จะต้องศึกษาภาษาอังกฤษ ศึกษาภาษาจีน ซึ่งเป็น

1 วารุณี โอสดารมย์, การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411 - 2475 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2524 หน้า 27.

ภาษาของตนเพราะมีความสำคัญต่อการประกอบการค้าเช่นเดียวกัน¹ ดังนั้นชาวจีนจึงมักศึกษาทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งนายโกศล อุนตระกูล ก็ได้ปฏิบัติเช่นนั้น ความรู้และความสามารถทางด้านการค้าซึ่งมีพื้นฐานมาจากการศึกษาคั่งกลาว² นายตันชีวเม้ง หวังหลี่ เป็นผู้รับช่วงกิจการการค้าต่อจากบิดา โดยรับตำแหน่งผู้จัดการใหญ่ของบริษัทหวังหลี่ มีกิจการโรงสีข้าวขนาดใหญ่หลายแห่ง มีกิจการเดินเรือกลไฟติดต่อกับเมืองต่างต่างประเทศ มีสาขาทำการค้าชาวที่ฮ่องกง สิงคโปร์ ชัวเกา และไซง่อน ทั้งยังได้จัดตั้งธนาคารหวังหลี่เงินจำกัด รวมทั้งบริษัทหวังหลี่ประกันภัยอีกด้วย³

พ่อค้าชาวจีนที่ได้มีโอกาสไปศึกษาต่อยังต่างประเทศนั้น มักจะเป็นพ่อค้าชาวจีนในระดับแนวหน้า ที่มีกิจการต่าง ๆ มากมาย นิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งฮ่องกง ซึ่งจะได้ศึกษาทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนควบคู่กันไป และส่วนใหญ่ก็มีสาขากิจการการค้าของตนที่นั่นด้วย⁴ บรรดาบุคคลชั้นนำชาวจีนในสมัยนั้นที่มีบทบาทสำคัญทางด้านการค้า หรือเป็นคอมปะรโตร์ส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ และมีความรู้ทั้งภาษาอังกฤษและจีนเป็นอย่างดี ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นคอมปะรโตร์ก็คือมีความรู้ทางภาษาอังกฤษเป็นอย่างดี เช่น นายวง ฮังเช่า (Wong Hang Chow) เป็นหัวหน้า

¹พระยาอนุমানราชชน (เสฐียรโกเศศ) ได้เขียนไว้ในตำนานสกุลการไควว่า ไบชนสินค้าเขาในสมัยก่อนนั้น ถ้าเป็นพ่อค้าจีนทางการจะอนุญาตให้จัดรายการเป็นหนังสือจีน แต่ต้องเขียนภาษาอังกฤษกำกับมาด้วย 2 ฉบับ เพราะฉะนั้นพ่อค้าจีนที่ไม่รู้ภาษาอังกฤษก็จะจ้างจีนป่าป่าที่รู้ภาษาอังกฤษ เป็นผู้แปลและเขียนใบสินค้าเป็นภาษาอังกฤษให้ในใบชนสินค้าจะแสดงราคาของที่มาเข้ามาเท่าใด, ตำนานสกุลการ พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาเสวกวรายุทธ (กิม สวรรค์ตะบุตร) ณ ฌาปนสถานกองทัพบกวัดโสมนัสวิหาร 28 ตุลาคม 2506 หน้า 75.

²อนุสรณ์ นายโกศล อุนตระกูล พระนคร มปท 2502 บรรณาการที่ระลึกในพิธีฝังศพ ณ สุสานอุนตระกูล ถนนสีลม

³อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนายตันชีวเม้ง หวังหลี่ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส พ.ศ. 2484.

⁴เรื่องเดียวกัน หน้า 3.

คอมปราโคร์ของธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ เป็นเงินกว้างคั่ง ที่ไปรับการศึกษาและฝึกฝนจาก
 ฮ่องกง นายเซ ชี เซง (Cheah Chee Seng) เป็นคอมปราโคร์ของธนาคารชาร์
 เทอร์แห่งอินเดียน ออสเตรเลียและจีน เป็นผู้ได้รับการศึกษาอย่างดีเยี่ยมทางด้านภาษาอังกฤษ
 จากโรงเรียนที่ป่ฉัง นายซำ ฮิง ซี (Sam Hing Si) เป็นคอมปราโคร์ของธนาคาร
 อินโดจีน สำเร็จการศึกษาจากฮ่องกง นายเซียว เกง ลิน (Seow Keng Lin)
 ใ้ศึกษาภาษาอังกฤษจากสถาบันรฟเฟิล สิงคโปร์ นายลิ้ม เกียน เต็ง (Lin Kian
 Seng) เจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีของบริษัทมาร์ควัลได้รับการศึกษาอย่างดีทางด้านภาษาอังกฤษ
 จากป่ฉังแล้ว จึงเดินทางเข้ามาร่วมงานกับบริษัทมาร์ควัล นายเอก วิสกุล เป็นคอมปราโคร์
 บริษัทอีสต์เอเซียติก ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ นายเฉลิม ชิงตระกูล
 คอมปราโคร์บริษัทแองโกลไทยคอร์ปอเรชั่น (ระหว่าง พ.ศ. 2466 - 2499) สำเร็จการ
 ศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ * นายเกงเหลียน สิมญูเวียง เข้ารับการศึกษาในโรงเรียน
 อัสสัมชัญ เริ่มฝึกหัดงานที่ห้างวันค้เซอร์ ตำบลยานนาวา เป็นห้างที่มีกิจการทั้งโรงสีไฟ เป็น
 เอเยนต์เรือกลไฟเค็มเรือทะเล และแผนกสินค้าออกสินค้าเข้า จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า
 ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนของพวกมิชชันนารีที่เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงเทพฯจากพื้นฐานทาง
 ด้านภาษาที่ไ้รับจากโรงเรียน เมื่อนำมาใช้ทางด้านธุรกิจการค้ากับบริษัทของพ่อค้าชาวตะวัน
 ตก นำไปสู่ประสบการณ์ด้านธุรกิจการค้า ดังนั้นจึงสามารถไ้เต้าจากตำแหน่งเสมียน สู่อำแหน่ง
 ที่สูงขึ้น รวมทั้งทำให้มีความรอบรู้ในกระบวนการค้า และอีกพวกหนึ่งจะได้รับการศึกษาจากต่าง
 ประเทศ พวกนี้ส่วนมากจะเป็นหลานเจ้าสัวที่มีกิจการมั่นคงใหญ่โตเป็นปึกแผ่นที่อยู่แล้ว ก็มักจะ
 ส่งลูกหลานของตนไปศึกษาที่ประเทศจีนบ้าง ฮ่องกงบ้าง แล้วจึงกลับมาทำกิจการการค้าของ
 ตน กลับมาฝึกฝนทางการค้ากับครอบครัวของตน

* บุตรชาวจีนที่มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนหมอสอนศาสนา คนกลุ่มนี้เมื่อ
 จบการศึกษาส่วนใหญ่ก็เข้ารับราชการ แต่บางคนที่มีความรู้ภาษาตะวันตก โดยเฉพาะภาษา
 อังกฤษและฝรั่งเศสมักจะประกอบอาชีพเป็นเสมียนในบริษัทธุรกิจการค้า ไ้เต้าขึ้นสู่การเป็น
 พ่อค้าในรูปของพ่อค่านายหน้าทีเรียกว่า คอมปราโคร์, วารุณี โอสดามย์ หน้า 203.

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เป็นพวกที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม พวกพ้องเชื้อสายวงศ์ตระกูล และมักจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กลุ่มภาษาเดียวกันมาจากท้องถิ่นเดียวกันในประเทศจีน เป็นญาติพี่น้องหรือสกุลเดียวกัน ดังนั้นจึงมีการผูกพันต่อกันอย่างแน่นแฟ้นและให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ดังนั้น กิจกรรมค้าต่าง ๆ จึงอยู่ในมือของชาวจีน

ต่อมาเมื่อมีสมาคมพาณิชย์จีนเกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งเป็นสมาคมที่มีบทบาท ที่สุดที่ช่วยส่งเสริมการค้าขายและธุรกิจอื่น ๆ ให้แก่พ่อค้าชาวจีน¹ สมาคมพาณิชย์จีน นี้ได้รักษาผลประโยชน์ของพ่อค้าจีนโดยการรวบรวมชาวสาส์นการพาณิชย์ต่าง ๆ เผยแพร่ พ่อค้าชาวจีน ให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทย ชาวจีน ในประเทศไทยเชื่อฟังสมาคมพาณิชย์จีนมาก และเมื่อรัฐบาลไทยต้องการให้ชาวจีนได้ ทราบเรื่องหรือปฏิบัติภารกิจใด ๆ ก็อาศัยผ่านทางสมาคมพาณิชย์จีนในระยะก่อนที่ไทยจะ มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศจีนใน พ.ศ. 2489²

จากองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ไม่วาจะเป็นความประหยัคคอคคอม นิสัย รักรการค้าขาย ความขยัน รวมทั้งพื้นฐานทางด้านการศึกษาที่ดี ความช่วยเหลือกันในหมู่ ชาวจีนซึ่งมักจะทำให้ความร่วมมือกันรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมการค้า สมาคมแซ่เดียวกัน เหล่านี้มีส่วนสำคัญที่ทำให้กิจการการค้าต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ในมือคนจีน โดยเฉพาะ ในกรุงเทพฯ ในช่วงภายหลังการทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตก เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการปรับปรุงบ้านเมือง มีการตัดถนนใหม่ ๆ หลายสาย ปรากฏว่าทั้งสอง ฟากถนนที่รัฐบาลตัดถนนผ่านไป จะมีชาวจีนไปตั้งทำการค้าขายตั้งแต่กิจการเล็ก ๆ จนกระทั่งถึงกิจการใหญ่ ๆ อย่างเช่น โรงเรือย โรงสีข้าว กิจการโรงพิมพ์ และ การค้าขายย่อยทั่วกรุงเทพฯตามย่านชุมชน จากกรุงเทพฯเมื่อ 70 ปีของกาญจนาคพันธ์ ได้กล่าวถึงกิจการต่าง ๆ ของคนจีนเช่น โรงจ่าน้ำยั่วแสง กิจการค้าข้าวสารที่ใหญ่ ที่สุดและห้างเกเกามบริษัทเดินเรือทะเลที่มีชื่อเสียงมากของหลีเตกกอ เขียวฮุคเล็ง

¹ยูเฟรศ มิลลิแกน, บทบาทของชาวจีนในเมืองไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2510 หน้า 49.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

เจ้าของโรงพิมพ์ทั้งหนังสือพิมพ์ไทยและอังกฤษ รวมทั้งหนังสือรายเดือนชื่อคุณงวิทยา และเป็นเจ้าของห้างเคี่ยมฮั่วเส็ง¹ สภาพของการค้าทั่วไปที่จะพบได้ในกรุงเทพฯ ที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของชาวจีนในตำนานนี้เป็นอย่างดีคือ

"ที่ข้าพเจ้าได้เห็นได้รู้มาตั้งแต่เป็นเด็กแถวคลองบางหลวง ทั้งของเร่ขาย และตลาดพลูรวมทั้งที่อื่น ๆ อีกมาก รู้สึกทำได้เห็นแจ่มเห็นจืดมากแทบเท่า ๆ กับคนไทย และทำการค้าขายเป็นส่วนมาก ไปตลาดพลูเขารานไหนมักจะ เป็นคนจีนเป็นเจ้าของร้านไปทั้งสิ้นตั้งแต่สมัย "ลมพามา" หรือเสื่อกผู้หมอน ไบจนกระทั่งจักรพามา ในสมัยนี้เจ้าของร้านก็ยังเป็นคนจีนอยู่ไม่ใช่น้อย ดูพอ ๆ กับที่ใดเห็นเมื่อเด็ก ๆ อีก²

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 ประการจะส่งผลให้ชาวจีนมีบทบาททางด้านการค้าจนมีผลต่อระบบเศรษฐกิจในประเทศไทย และยังส่งผลต่อบทบาทด้านสังคมและการเมืองดังจะกล่าวต่อไป อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาททางด้านเศรษฐกิจของชาวจีนโดยเฉพาะก่อนกล่าวคือ ชาวจีนมีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจในสังคมไทยเป็นเวลายาวนาน และมีบทบาทเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จอห์น ครอเฟิตที่เข้ามาในเมืองไทยสมัยรัชกาลที่ 2 ได้กล่าวไว้ว่ามีชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพ การเกษตรขนาดใหญ่และอุตสาหกรรม เพื่อจำหน่ายสินค้าออกบ้าง ขายในประเทศบ้าง โดยผลิตพริกไทย และน้ำตาลส่งไปขายและผลิตฝ้ายสำหรับตลาดเมืองจีน ยาสูบสำหรับภายในประเทศ และตลาดมาเลย์ เป็นต้น³ นอกจากนี้การที่ชาวจีนไม่ต้องเรียกเกณฑ์แรงงานในระบบไพร่ซึ่งเป็นโอกาสให้เดินทางไปไหนมาไหนได้ และเป็นกลุ่มคนที่ถูกเบียดและครอบครองกิจการการค้าภายในประเทศไว้ได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าชาวจีนเข้า

¹ กาญจนาคพันธ์, กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน หน้า 56.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

³ John Crawford. Journal of an Embassy from the Governor General of India to the Courts of Siam and Cochin China, p. 18.

มามีบทบาทในสังคมไทยโดยเฉพาะทางด้านการค้านั้นได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากวิธีการดำเนินการค้าของชาวจีนนั้นเต็มไปด้วยความชัดเจนและชำนาญเป็นอย่างยิ่ง จึงจะเห็นได้จากบันทึกของปาดเลอกัวซ์ ที่กล่าวถึงไว้ว่า

• คนจีนนั้นอาศัยความสันตฺกัจจน เจิงรุวีที่ดำเนินการค้าอันถูกต้องกับประเทศสยาม เขาจะสร้างคลังสินค้าใหญ่สะสมสินค้า เขาไวทีละเล็ก ฉะน้อย จนมีปริมาณมาก โดยพยายามหาโอกาสรับซื้อไว้ในราคาที่ถูกลงที่สุด เมื่อเรือของพวกเขามาถึง ก็จะทำเนิการขนถ่ายสินค้าลงและขนสินค้าขึ้นบรรทุกระวาง ระวางใหม่โดยตามปรารถนา และในขณะที่เรือของเขาทำการเดินอยู่เป็นเที่ยวทิม เอะเยนตของเขาหลังจากที่รออยู่จนครบกำหนด 3 เดือนแล้ว ก็ลงมือไปเที่ยวเก็บเงินจากลูกค้าแล้วไซ้เงินนั้นเอ็งจัดซื้อสินค้าใหม่เตรียมไว้อีก โดยวิธีนี้คลังสินค้าของเขาจึงเต็มและพร้อมสลับกันไปไม่ขาดระยะ ...

ชาวจีนเป็นพ่อค้าที่มีกิจการทางเรือในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและมีบทบาทมากที่สุด เรือสินค้าในระยะนี้ส่วนมากเป็นของชาวจีน นอกจากนี้จากรายงานของ จอห์น ครอเฟริด กล่าววว่า ในจำนวนเรือ 20 ลำ ในแม่น้ำเจ้าพระยาของพระเจ้ากรุงสยามเองหรือไม่ก็เป็นสมบัติของเจ้านายในพระราชวงศ์ เรือเหล่านี้มีกัปตันเป็นชาวจีน จะมีที่มิได้เป็นชาวจีนไม่กี่ลำ และการเดินเรือของเขาก็กระทำได้ไม่ขาดสาย อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นแล้ว ที่ชาวจีนเข้ามามีบทบาทสำคัญทางด้านการเศรษฐกิจของไทย เพราะนอกจากชาวจีนทำการประกอบการทำในระดับต่าง ๆ แล้ว การประมูลผูกขาดเป็นเจ้าภานายอากร ซึ่งทำกันอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3 มีผลทำให้ชาวจีนเข้ามามีบทบาททางด้านการเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ครั้นต่อมาภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง ประเทศไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเศรษฐกิจนับตั้งแต่ได้ทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตกเป็นต้นมา ความจำเป็นในการต้องใช้คนกลางติดต่อระหว่างผู้ผลิต ไปจำหน่ายยังตลาดและส่งต่อต่างประเทศนั้นมีมากและผู้ที่ทำหน้าที่นี้ได้ดีทีสุดก็คือชาวจีนที่ได้เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายในประเทศไทย ก่อนทำสนธิสัญญากับประเทศตะวันตก เนื่องจากการที่ไทยคิดโอกาสให้ชาวจีนหลังไทลเข้ามาในประเทศเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงปรากฏว่าชาวจีนมิได้เข้ามาประกอบ ทางด้านขายเท่านั้นแต่ยังส่งไปประกอบอาชีพแพททุกชนิด นับตั้งแต่รับจ้างเป็นกุลี สร้างทางรถไฟ ชุกคลอง รัฐบาล เป็นกรรมกร ตามโรงสีข้าว โรงเลื่อย เป็นช่างฝีมือ ตั้งโรงรับจำนำ

เปิดบริการเดินเรือรถไฟระหว่างประเทศ ตลอดจนเข้ารับการประมูลเป็นเจ้าของ
นายอากร ผูกขาดเป็นเจ้าของภาษีเงินและการพนันต่าง ๆ¹

จะเห็นได้ว่าจากการที่ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพในด้านต่าง ๆ นี้ ทำให้ชาว
จีนเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจต่อประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยหลังการ
ทำสนธิสัญญาเบาริง เมื่อยกเลิกการค้าผูกขาดแล้ว การค้าแต่เดิมซึ่งมีพระมหากษัตริย์
เจ้านาย ขุนนาง ทำร่วมกับชาวจีนก็เหลือแต่เพียงชาวจีนเท่านั้นที่มีโอกาสได้ทำและ
พ่อค้าชาวตะวันตกก็ต้องอาศัยชาวจีนเป็นนายหน้าทำการติดต่อค้าขายกับชาวพื้นเมือง
และพ่อค้าชาวปดึกที่เป็นคนจีนอีกทีหนึ่ง ดังนั้นบทบาททางด้านเศรษฐกิจของชาวจีนภายหลัง
สนธิสัญญาเบาริงจึงยิ่งทวีความสำคัญขึ้น ซึ่งจะดูได้จากการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ
ที่ชาวจีนเข้ามาประกอบการ ซึ่งเป็นอาชีพใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมีมากขึ้นเนื่องจากสภาพสังคม
และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป และมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย โดยเฉพาะใน
กรุงเทพฯ ที่ได้รับเอาอิทธิพลและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในชีวิตความเป็นอยู่ และสิ่งผล
ต่อรูปแบบใหม่ ๆ ของการประกอบอาชีพของชาวจีน อาชีพต่าง ๆ ของชาวจีนที่มีความ
สำคัญต่อเศรษฐกิจของไทยนั้นได้แก่

1. คอมโปรโคร์ เป็นผู้ติดต่อกับนายทุนภายในประเทศ เพื่อนำเสนอบริการ
สินค้าของทางบริษัท ทั้งนี้เนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกิจการค้าขนาดเล็ก
ขายตรงต่อผู้บริโภค ส่วนชาวตะวันตกมีการทำการค้าขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามชาว
ตะวันตกจะเสียเปรียบชาวจีนในด้านการติดต่อซื้อขายสินค้ากับตลาดท้องถิ่นและการติดต่อ
โดยตรงกับพ่อค้าชาวปดึก ตลอดจนถูกจำกัดแหล่งข่าวสารทางการค้าด้วย เพราะชาว
ตะวันตกนั้นพูดไม่ได้ทั้งภาษาไทยและภาษาจีน ดังนั้นบริษัทของชาวตะวันตกทุก ๆ แห่ง

¹ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, ชีวิตฉัน, นิพนธ์เป็นทำนองรายงาน
เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ชุดเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวในปี พ.ศ. 2427 (พระนคร: องค์การค้าคุรุสภา, 2504) หน้า 28 และ 48

จึงต้องเลือกพ่อค้าชาวจีนมา เป็นผู้แทนเข้าไปในชุมชนชาวจีน เพื่อติดต่อการค้า ซึ่งเรียก
 ตัวแทนนี้ว่าคอมโปรโคร์ ซึ่งเท่ากับเป็นผู้นำสินค้าจากต่างประเทศมาสู่ตลาดการค้า
 ภายในประเทศ และขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าจากชาวบ้านและพ่อค้าชายปลึกเพื่อ
 ลำเลียงสู่ตลาดต่างประเทศ¹

2. การประกอบการค้า เป็นอาชีพที่ชาวจีนส่วนใหญ่ทำมากที่สุด ซึ่งรวมทั้ง
 การค้าต่างประเทศ และการค้าภายใน โดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางที่มั่นทางการค้า
 ของชาวจีน จากการที่ชาวจีนมีโอกาสสะสมทุนเพื่อการพาณิชย์นี้เอง ประกอบกับสามารถ
 ทางด้านการค้า ทำให้ชาวจีนมีโอกาสมากในการประกอบการค้า ไม่ว่าจะเป็น
 กิจการการค้าทางด้านการเงิน การธนาคาร การประกันภัย การเดินเรือ கடไประหว่าง
 ประเทศ หรือแม้แต่การค้าเล็ก ๆ น้อย เช่นการทำอาหาร ทำขนมขาย ชาวจีนก็เข้าไป
 ทำทั้งสิ้น เมื่อกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของการค้าชายจึงเป็นที่อยู่ของพวกพ่อค่านาย
 ห้างที่สำคัญ ๆ มาก พวกพ่อค้าเหล่านี้มีหลายประเภทคือ พ่อค้าชายส่ง พ่อค้าที่ตั้งห้าง
 ร้านขึ้นเพื่อขายสินค้าของประเทศของตนเอง พ่อค้าชายปลึกและพ่อค้าที่ตั้งโรงงาน
 ประดิษฐ์ของและทำของต่าง ๆ ชาย อาชีพในทางการค้าชายนี้โดยมากมีมากในจังหวัด
 กรุงเทพฯ จะโดยยกประเภทของพ่อค้าตามที่กล่าวนี้เป็นประเภท ๆ คือ

ก. พ่อค้าชายส่ง (ชายเหมา) ได้แก่ พ่อค้าที่ตั้งห้างร้านสิ่งของ
 จากต่างประเทศ แล้วขายให้แก่พ่อค้าชายปลึกหรือส่งของมาขายเองโดยเฉพาะ พ่อค้า
 จำพวกนี้โดยมากเป็นฝรั่ง, จีนและแขกอินเดีย มีคนไทยบ้างแต่โดยพวกพ่อค้าเหล่านี้มี
 โรงโกดังเก็บของมีสำนักงาน โดยมากอยู่ตามถนนราชวงศ์, ทรงวาด, อนุวงศ์,
 เจริญกรุงแถวบางรัก บ้ายทวาย² พ่อค้าเหล่านี้ทำหน้าที่สองอย่างคือ ส่งตัวอย่างของ
 มาจากต่างประเทศแล้วเที่ยวประกาศแก่พ่อค้าชายปลึก ถ้าใครต้องการก็รับจัดการส่ง

¹ ชัย เรียงศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2325-2453 คำนแห่ษฐกิจ
 หน้า 53

² ถัด พรหมานพ, ภูมิศาสตร์มณฑลกรุงเทพฯ โรงพิมพ์บรรณาการ พ.ศ.
 2474 หน้า 58.

ให้โดยคิดค่าป่วยการแก่พ่อสมควร ก็ดำเห็นว่าสินค้าอะไรที่ว่าเป็นและก็มีคนนิยมใช้ มากก็ผูกขาดสิ่งเสียแต่ผู้เดียวก็มี ที่เรียกว่าเป็น เอเยนต์แต่ผู้เดียวในกรุงเทพฯ เป็นต้น หรือพวกที่รับตัดคอนสินค้าต่าง ๆ ที่พ่อค้าส่งของจากต่างประเทศมาขายส่งอีกต่อหนึ่ง ก็มีหรือใครมีสินค้าอะไรก็ขายเทให้แก่กัน พวกเหล่านี้ได้แก่จีนและแขกในถนนสำเพ็ง และถนนราชวงศ์โดยมาก

ข. พ่อค้าขายปลีก การค้าขายปลีกมีอยู่ทั่วไป ตามถนนต่าง ๆ ใน กรุงเทพฯ รวมทั้งเป็นพวกขายของเรตามแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นอกจากกิจการทางการค้าขนาดใหญ่ที่ชาวจีนได้ทำกันแล้ว การค้าระดับย่อยพ่อค้าขายปลีก หรือการค้าระดับเล็ก ๆ ในกรุงเทพฯ ก็ตกอยู่ในมือของชาวจีนด้วยเช่นกัน¹ เช่นจากบันทึกของกาญจนาคพันธุ์ในเรื่องเด็กคลองบางหลวงได้กล่าวไว้ว่า

"ตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นเด็กอยู่ริมคลองบางหลวงมา ก็เริ่มเห็นคนจีนพายเรือขายขนมในคลองก่อน เขาเรียกว่าเงินบาง เจกบาง"²

"พวกขายเร่ในคลองบางหลวงมีมากและขายอะไรทุกอย่างมากมาย ยกตัวอย่างเช่น ขายข้าวสาร เป็นเรือคอนข้างใหญ่ไม่มีประทุน มีแต่ชาวสารทองพูน ตรงกลางลำเรือที่กองข้าวสารมีไม้ยาวสักศอกหนึ่ง (ลักษณะอย่างไม้พุนัก) บักอ้อมมีทุ่นาน (กะโหลกมะพร้าว) กับดั่งไม้ ขาญแต่ข้าวสารอย่างเดียว... ขอนาสั่งเกตุก็คือ คนเรขายข้าวสารเป็นเจกเสียแพบทั้งนั้น"³

¹ จากข้อเขียนของ J Campbell ผู้ซึ่งเป็นข้าราชการอังกฤษและเคยเป็นที่ปรึกษาทางด้านการศึกษาของไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้กล่าวไว้ว่า ร้านค้าย่อยเกือบจะทั้งหมดในกรุงเทพฯ อยู่ในกำมือของชาวจีน มีร้านค้าย่อยของชาวยุโรปน้อยมาก In Siam, apart from few European shops in Bangkok, almost all the retail trade of any importance has fallen to them จาก The Chinese in Siam, Siam inter twentieth century, London Edward Arnold, Publisher to the India office 1904 p. 287.

² กาญจนาคพันธุ์, เมื่อวานนี้ตอนเด็กคลองบางหลวง, เล่ม 1 หน้า 150.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

เนื่องจากกรุงเทพฯ เป็นจุดศูนย์กลางของการค้าขายและเป็นที่รวมสินค้า
ที่มาจากต่างประเทศ จึงเป็นจุดศูนย์กลางของทางสินค้าที่ส่งไปขายตามจังหวัดภายนอก
กรุงเทพฯ ทางสินค้าเหล่านี้คือทางรถไฟ ทางเรือจากคลองและแม่น้ำเจ้าพระยา
มีลูกค้าตามจังหวัดต่าง ๆ ส่งสินค้าไปขายปลีกตามจังหวัดนั้น ๆ และบางพวกคลองเรือ
ตามแม่น้ำลำคลองขายสินค้าเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ตามตำบลที่อยู่ริมคลองอีกมากมาย
สินค้าที่ส่งออกจากกรุงเทพฯ ไปต่างจังหวัดโดยมากได้แก่เครื่องนุ่งห่มของรับประทาน
และของใช้เบ็ดเตล็ด¹

การประกอบการค้าที่สำคัญของชาวจีน และมีบทบาทต่อเศรษฐกิจในประเทศที่
สำคัญได้แก่ กิจการโรงรับจำนำและกิจการค้าด้านธนาคาร ซึ่งเป็นกิจการใหม่ที่เกิดขึ้น
หลังจากที่เปลี่ยนแปลงระบบการค้ามาเป็นระบบเงินตรา ปรากฏว่ากิจการโรงรับจำนำ
เกิดขึ้นเป็นอันมากในกรุงเทพฯ และทั่วจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2445
ถึง พ.ศ. 2451 มีกิจการโรงรับจำนำที่ขอเปิดเพิ่มขึ้นจาก 39 โรงเป็น 93 โรง
ภายในเวลา 5 ปีเพิ่มขึ้นถึง 54 โรง ซึ่งมีทั้งในเขตกำแพงพระนครและนอกกำแพง
พระนคร ซึ่งกิจการโรงรับจำนำเหล่านี้เป็นของชาวจีนเปิดดำเนินการทั้งสิ้น² และ
เป็นกิจการที่ทำให้ชาวจีนร่ำรวยได้อย่างรวดเร็ว ส่วนกิจการทางด้านธนาคารนั้นเกิด
ขึ้นจากกลุ่มชาวจีนที่มีความกระตือรือร้น มีความฉวยไวในการประกอบการค้าในรูปแบบ
ต่าง ๆ เมื่อกิจการธนาคารเข้ามาในประเทศไทย กลุ่มพ่อค้าชาวจีนก็ตอบสนองรับทันที
โดยเล็งเห็นว่ากิจการนี้ให้ผลตอบแทนสูง โดยเฉพาะคนจีนที่รู้จักการโยกย้ายซึ่งเป็น
ธุรกิจรับส่งเงินจากคนจีนในประเทศไทยไปให้ญาติในประเทศจีนมาก่อน นายธนาคาร
จีนส่วนใหญ่มาจากคหบดีที่ทำการค้าจนมีกำไร ธนาคารของคนจีนในระยะนั้นมีดังนี้
(คือระหว่าง พ.ศ. 2450-2476)

¹ ถัด พรหมมาณพ, ภูมิศาสตร์มณฑลกรุงเทพฯ พ.ศ. 2474 หน้า 81.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น8.9ก/19 ใบอนุญาตโรงรับจำนำที่คงตั้งอยู่
ในเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ.126.

1. บริษัทบางกอกซิติแบริงทุน จำกัด	จัดตั้ง พ.ศ. 2450
2. บริษัทจีนสยาม	จัดตั้ง พ.ศ. 2450
3. บริษัทเบงกอมทล จำกัด	จัดตั้ง พ.ศ. 2450
4. บริษัทเบงกจีนสยามทุน จำกัด รวมบริษัทบางกอก ซิติแบริงทุนจำกัด กับบริษัทเบงกจีนสยาม)	จัดตั้ง พ.ศ. 2453
5. ธนาคารเอ็ยวยงเยง จำกัด	จัดตั้ง พ.ศ. 2476
6. ธนาคารไต้หวัน	จัดตั้ง พ.ศ. 2476
7. ธนาคารกวางเกะหลง	จัดตั้ง พ.ศ. 2476
8. ธนาคารหวังหลี่จัน จำกัด	จัดตั้ง พ.ศ. 2476
9. ธนาคารซุ่นหลี่	จัดตั้ง พ.ศ. 2476 ¹

3. การตั้งโรงงาน การช่างและประดิษฐ์ของต่าง ๆ มีโรงงานต่าง ๆ เช่น โรงทำน้ำแข็ง, น้ำหวาน, โรงสีข้าว, ทอผ้า, โรงทอเรือ, โรงเลื่อยจักร, ช่างเหล็ก, โรงงานทำราชการต่าง ๆ เช่นช่างทอง ช่างเงิน ช่างแกะ กัดสลกรีน ช่างก่อสร้างและช่างไม้, โรงพิมพ์พิมพ์หนังสือ, เหล่านี้มีมาก ส่วนโรงไฟฟ้ามี 2 โรง โรงทำสบู่, โรงทำไม้ขีดไฟ, โรงฆวนนุหรี, โรงทอหนังและย้อมผ้า เหล่านี้นับว่าเป็นอาชีพสำคัญ ๆ ของพลเมืองในจังหวัดกรุงเทพฯ โรงเลื่อย โรงสีที่มีทุนมากและทำการดีเข้าเลื่อยไม้ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนจังหวัด กรุงเทพฯ และธนบุรี เจ้าของเป็นจีนและชาวยุโรป ภายหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ มีการขยายตัวทางการค้าและการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการโรงสีข้าวและการค้าข้าว ซึ่งนับได้ว่าเป็นอุตสาหกรรมหลักของประเทศที่

รัตนาวดี รัตนโกมล, บทบาทธนาคารพาณิชย์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2410-2488 วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ พ.ศ. 2523 หน้า 55.

เริ่มต้นครั้งแรกในกรุงเทพฯ และขยายต่อมาไปยังส่วนอื่นของประเทศ โดยขยายตัวไปตามเขตเพาะปลูกต่าง ๆ บนเส้นทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออก¹ จำนวนโรงสีข้าวในกรุงเทพฯ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2410 จนถึง พ.ศ. 2473 มีดังนี้

พ.ศ.	จำนวน (โรง)
2410	5
2432	23
2435	25
2438	27
2453	59
2462	66
2473	71 ²

ในระยะแรกที่ชาวตะวันตกเข้ามาดำเนินกิจการส่งข้าวออกนอกประเทศนี้ ชาวตะวันตกได้เข้ามาตั้งโรงสีข้าวเองด้วย เพื่อแปรรูปจากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร แต่ในเวลาต่อมากิจการโรงสีข้าวของชาวตะวันตกได้ซบเซาลงไปเพราะไม่สามารถแข่งขันกับชาวจีนได้ ทั้งนี้เนื่องจากชาวจีนสามารถติดต่อซื้อข้าวจากชาวนาได้โดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งไม่มีอุปสรรคทางด้านภาษาด้วย ดังนั้นในตอนปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ จากการสำรวจใน พ.ศ. 2451 ปรากฏว่ามีโรงสีของชาวตะวันตกเหลือเพียง 3 โรงเท่านั้นในกรุงเทพฯ นอกนั้นแล้วเป็นข้าวของชาวจีน³

¹ James C Ingram, Economic Changes in Thailand, p. 170.

² Ibid, p. 181.

³ ทวีศิลป์ สืบวัชณะ, "การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2411-2475) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521.

กล่าวโดยสรุปแล้ว จะเห็นได้ว่าการค้าส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ จะตกอยู่ในมือของคนจีนแทบทั้งสิ้น นับตั้งแต่กิจการขนาดใหญ่ลงมา จนถึงกิจการการค้าระดับเล็ก ถึงแม้ว่าในขณะนั้นมีอิทธิพลทางการค้าของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอังกฤษจะมีผลประโยชน์อย่างมากในประเทศไทยก็ตาม แต่เนื่องจากจำนวนคนจีนในกรุงเทพฯ มีมากและส่วนใหญ่ประกอบการค้าตามแหล่งชุมชนต่าง ๆ ทำให้ชาวจีนมีบทบาทสำคัญทางด้านการค้าในกรุงเทพฯ เป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นสถานการณ์การค้าในกรุงเทพฯ ที่ชาวจีนเข้าไปประกอบการค้าในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งบันทึกโดยนายคาร์ลบอกซ์ กล่าวไว้ดังนี้

"ชาวจีนจะคุมเศรษฐกิจอยู่ตามแหล่งที่เป็นชุมชนและในภูมิภาคที่มีการ การติดต่อค้าขายสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวจีนเข้าไปควบคุมกิจการค้ามากที่สุด ซึ่งเราจะเห็นได้จากสภาพของกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นกล่าวคือ ตามสองข้างทางเดินมีศาลเจ้า รานเจก ข้างไม้ตอตุตอรดไมวาจะเป็นกิจการอะไรก็ตาม จะต้องมียี่ห้อชาวจีนเป็นเจ้าของเสมอ โรงรับจำนำของชาวจีน รานอาหารของชาวจีน นอกจากนี้ยังมีร้านขายยาจีน โรงปั่นเครื่องปั่นดินเผา รานเหล้า รานแผงลอยเล็ก ๆ ที่คนรองตะโกนขายนำสมที่หาขึ้นเอง หรืออาหารที่ประกอบด้วยผักต้มและที่มีมากกว่าอื่น ๆ ทั้งหมดคืออนการพนันของจีน ซึ่งมีโรงวัวอยู่ติด ๆ กัน"¹

บทบาทของชาวจีนทางด้านเศรษฐกิจในสังคมไทย ภายหลังจากสนธิสัญญาเบาริง มีความสำคัญต่อสังคมไทย สภาพเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลง ได้มีการขยายตัว ทั้งด้านการผลิตและการค้า จากลักษณะการประกอบอาชีพของชาวจีน ชาวจีนเป็นกลุ่มชนที่ ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทย

¹คาร์ลบอกซ์, สมัยพระปิยมหาราช แปลโดยเสถียรพันธวังนีย์ และอัมพร จุลกานนท์ พระนคร: แพร่พิทยา, 2505 หน้า 56.

บทบาททางคานสังคม

อาจกล่าวได้ว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของชาวจีนคือกานเศรษฐกิจ เมื่อพ่อค้าชาวจีนที่ร่ำรวยมีฐานอำนาจทางเศรษฐกิจก็ มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้ทำให้ชุมชนชาวจีน คือเป็นผู้ที่ชาวจีนยอมรับและให้ความ เชื้อถือ

1. บทบาทต่อชุมชนชาวจีนในประเทศไทย
2. บทบาทต่อชาวจีนในประเทศจีน
3. บทบาทต่อสังคมไทย

บทบาทต่อชุมชนชาวจีนในประเทศไทย

ชาวจีนในกรุงเทพฯ นับได้ว่าเป็นชุมชนที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง เนื่องจากมีชาวจีนจำนวนมากเดินทางเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่ขาดระยะ ชาวจีนในชุมชนก็มีทั้งร่ำรวยและที่ยากจน ดังนั้นจึงเกิดการรวมตัวกันของบรรดาพ่อค้าชาวจีนที่ร่ำรวยช่วยเหลือพวกจีนด้วยกัน เช่น การตั้งโรงพยาบาลเทียนฮั่วฮยี่ ซึ่งตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาดูแลชาวจีนที่เจ็บป่วย ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งโรงพยาบาลมากที่สุดคือนายล่าช้า ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงทางคานอุทิศตนเพื่อการกุศล และเป็นเจ้าของกิจการทางคานโรงสีข้าว, โรงเลื่อย ซึ่งตั้งกิจการอยู่ที่สามเสน และผู้ที่รับช่วงดูแลต่อมาคือบุตรชายของเขา นายอึ้งบุกหลง¹ นอกจากนี้บรรดาพ่อค้าชาวจีนที่มั่งมีเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชาวจีน จะให้ความช่วยเหลือต่อชุมชนชาวจีนในเมืองไทยแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มกันของชาวจีนเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนด้วยกันเช่น ให้ความสนับสนุนทางคานเงินทุน มีการบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือคานสวัสดิการต่าง ๆ ในกลุ่มชาวจีน ดังนั้นจึงเกิดเป็นสมาคมรวมตัวกันของคนจีนที่มาจากถิ่นฐานเดียวกัน และโคขอนุญาตตั้งถูกต้องตามกฎหมาย สมาคมเกิดขึ้นเป็นสมาคมแรกก็คือสมาคมกวางตุ้งเมื่อ พ.ศ. 2420 สมาคมต่อมาคือสมาคมไทหล่า ซึ่งตั้ง

¹Arnold Wright, Twentieth Century Impressions of Siam.

ขึ้นใน พ.ศ. 2443 ตามมาด้วยสมาคมตักเกียนอีก 2-3 ปีต่อมา, สมาคมแต่ละทั้งขึ้น
เมื่อ พ.ศ. 2452 และสมาคมแต้จิ๋วที่ไคตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ลึนสุดลงแล้ว¹
ว่าบรรดาพวกหัวหน้าสมาคมต่าง ๆ เหล่านี้ มีบทบาทอย่างมากต่อกลุ่มชาวจีนต่าง ๆ
ในเมืองไทย ซึ่งพ่อค้าคนสำคัญเหล่านี้มักจะใช้โรงพยาบาลเป็นที่ประชุมนัดหมายต่าง ๆ
เช่น การที่พ่อค้าชาวจีนประชุมกันปิดสินค้าอเมริกันและสินค้าญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าบรรดา
พ่อค้าชาวจีนระดับหัวหน้าของแต่ละกลุ่ม เชื้อชาติของจีนมีอิทธิพลต่อชาวจีนในชุมชนเป็น
อย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากข้อความที่รายงานไปยังกระทรวงนครบาลของกระทรวง
ตระเวนแผนกจีน ความว่า

"ไคทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์สยามคอมเมอร์เชียล ลงวันที่ 6 สิงหาคม มีจีน
3,000 คน ไคประชุมกันในโรงพยาบาลจีนในเรื่องจะ ปิดสินค้าอเมริกัน แล้ว
ผู้ที่ไม่ไคทำตามทีตกลงกันนี้จะเขียนชื่อของผู้ที่ห้าฝ่ายประจําไปตามถนนเป็นการ
เปิดเผย มีสเตอร์ลอนัน จึงมีหนังสือไปยังพวกคอมมิติตี้โรงพยาบาลว่า ความข่าว
ในหนังสือพิมพ์จะเป็นความจริงหรือไม่ประการใด ถ้าเป็นจริงแล้วกรีธาที่ท่าเช่น
นี้เป็นการผิดกฎหมาย ... ครั้นวันนี้ไครับตอบจากพวกหัวหน้าว่า ไคมีการประชุม
กันที่โรงพยาบาลจีน ไคมีพวกคอมมิติตี้ผู้หนึ่งไคแนะนำขอความตั้งกล่าวขึ้นในที่
ประชุม แต่พวกคอมมิติตี้โดยมากที่มาประชุมนี้หาไคมีความเห็นควยไม่แล้วหา
ไคคุกองตามทีไคลงพิมพ์..... เรื่องนี้ข้าพระพหขเจา ไคสืบสวนจีนทีไคไปประชุม
ไคความวาการทีประชุมเรื่องนี้เป็น 2 ครั้ง คือเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ครั้งหนึ่ง
วันที่ 6 สิงหาคม ครั้งหนึ่ง มีจีนทั้ง 5 ภาษา ทีหัวหน้าภาษาทุกวงคั้ง คือจีนหนาง
เจา จีนหนางนี้ หัวหน้าภาษายกเกียน จีนแคง กับจีนยี่หอควางคั้ง หัวหน้าภาษา
แคะ จีนลิว และจีนยุกบุตรจีนลำนำ หัวหน้าภาษาไหหล่า จีนฮองเสง หัวหน้า
ภาษาแต้จิ๋ว ยี่หอวงฮวคเตงและยี่หอเลาปอนเพง รวมจีนทีมาประชุม 400 คน
ประชุมไม่รับชื่อสินค้าต่าง ๆ ของชาตืออเมริกัน เว้นไว้แต่สินค้าทีตกค้าง...
ถ้าผู้ไคไม่ทำตามทีตกลงประชุม ตามกลาวนี้แล้ว ตองถึอวาผู้นี้ไม่ใช่ชาติจีน"

1 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.1.1/280 เรื่องพ่อค้าจีนไหหล่ายื่นเรื่องราว
ขอตั้งจีนคิมกันเป็นคนสอดแนมจีนคนร้าย ส่วนเงินเดือนและค่าใช้จ่ายในการเนรเทศนั้นจะ
เป็นผู้เสียให้กองตระเวน

2 หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ต.2.12/18 เรื่องจีนคิกไม่รับจำหน่ายสินค้า
อเมริกัน เลขที่ 18/6550 ลงวันที่ 10 สิงหาคม ร.ศ.124.

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำชาวจีนของแต่ละกลุ่มที่แบ่งแยกตามภาษานั้น เป็นที่ยอมรับของคนจีนในการที่จะปฏิบัติทำตามมติต่าง ๆ ของบรรดาหัวหน้าชาวจีน ในกรณีการประท้วงปิดสินค้าอเมริกันใน พ.ศ. 2448 นี้ การที่ชาวจีนประท้วงปิดสินค้าอเมริกันในครั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจากชาวอเมริกันมีความรังเกียจชาวจีนที่เข้าไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาได้เข้าไปแย่งอาชีพของชาวอเมริกัน เพราะเหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือ ชาวจีนมีค่าแรงถูก ดังนั้นชาวอเมริกันจึงแสดงความรังเกียจพวกจีน และพยายามข่มขู่กัน ไม่ให้คนเหล่านี้เข้ามาหากินอยู่ในประเทศของตน ซึ่งทำให้เกิดความเคียดแค้นแก่ชาวจีนที่อยู่ในสหรัฐอเมริกาเป็นอันมาก พวกชาวจีนโดยทั่วไปไม่ว่าจะอยู่ในประเทศจีนเองหรืออยู่ตามดินแดนอื่น ต่างก็พลอยโกรธเคืองชาวอเมริกันไปด้วย จึงได้ประชุมตกลงกันว่าจะห้ามไม่ให้พวกจีนเกี่ยวข้องกับคนชาติอเมริกัน คือไม่ให้ใช้ของอเมริกันและไม่ทำงานกับชาวอเมริกันด้วย บรรดาชาวจีนที่อยู่ในประเทศต่าง ๆ ก็ได้ร่วมมือกันที่จะประท้วงอเมริกันในครั้งนี้ ชาวจีนในประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมด้วย¹ และผู้นำชาวจีนก็ได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลให้ชาวจีนในเมืองไทยร่วมทำการประท้วงได้ แต่การประท้วงนี้ก็สิ้นสุดลงภายในระยะเวลารวดเร็ว เพราะทางรัฐบาลไทยได้ทำการห้ามปรามเพราะถือว่าการขัดข้องกฎหมายผิดต่อพระราชบัญญัติอั้งยี่ด้วย² อย่างไรก็ตาม บรรดาพ่อค้าชาวจีนในเมืองไทยที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวจีนในเมืองไทยสามารถสั่งให้ชาวจีนกระทำการสิ่งใด ๆ ก็ตามแม้ว่าจะเป็นการผิดกฎหมายได้ก็ตาม แต่ขณะเดียวกัน พวกพ่อค้าชาวจีนในระดับนำเหล่านี้ก็ยังเล็งเห็นความสำคัญของชาวจีน

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.8.7/2 ขั้วจากหนังสือพิมพ์สยามออฟเพอเวอร วันที 8 สิงหาคม ร.ศ. 124.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.8.7/2 จดหมายมิสเตอร์อีริคเซนเขลอสัน ผู้บังคับการกรมกองตระเวนถึงคอมมิสซี โรงพยาบาลเทียนวาวิ้อ วันที 9 สิงหาคม ร.ศ. 124.

ในประเทศไทย โดยคอยดูแลความสงบสุขภายในชุมชนของตนอีกด้วย ซึ่งอาจจำเป็น เพราะสาเหตุนี้ทำให้ชาวจีนในระดัปลำกว่าเกิดความยำเกรงและมักจะปฏิบัติตามคำสั่ง หรือคำขอร้องของพวกพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญ ๆ เช่น กรณีพวกพ่อค้าจีนไหหลำ ซึ่งมีเงินยี่หื้อ ง่วนเฮง ฉินฮวด ยี่หื้อฮุยหัว ฉินยี่งฮอน ยี่หื้องวนเสงหลี ฉินตี๋คยี่หื้อหย่งเส็ง ฉินเปี้ยวยี่หื้อเปาโก่เส็ง ได้ทำเรื่องราวขอตั้งเงินเคี่ยมตันคอยสอดแนมจีนคนร้ายที่ขอม ชูกรรโชกเอาทรัพย์สินแก่จีนลูกค้าพวกไหหลำ หรือจีนที่มาจากประเทศจีน โดยยื่นเรื่องราว ต่อเสนาบดีกระทรวงนครบาล ส่วนเงินเคี่ยมในการสอดแนมนี้ทางฝ่ายพ่อค้าจีนไหหลำจะเป็นผู้เสียให้แก่กรมกองตระเวร¹

บทบาทต่อชาวจีนในประเทศจีน

ความผูกพันที่ชาวจีนมีต่อประเทศจีนนั้นนับได้ว่ายังมีอยู่ในจิตใจของชาวจีน เป็นส่วนมาก เพราะนอกจากพ่อค้าชาวจีนในเมืองไทยจะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในหมู่ชาวจีนในเมืองไทยแล้ว บรรดาพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญ ๆ ในเมืองไทยยังได้ให้ความช่วยเหลือส่งเงินไปบำรุงประเทศจีนของตนอีกด้วย เพื่อช่วยเหลือคนยากจนในประเทศจีน เช่นการที่ นายอักษรยังได้ออกเงิน 4 พันเหรียญ ห้างง่วนฮวดเส็ง (ล้อม) 2 พันเหรียญ ห้างกิมเซ่งหลี 2 พันเหรียญ ห้างมวนเซ่งฮุน 2 พันเหรียญ ห้างเลาเม่งเส็ง (พระเจ้าวิสุทธิราชชน) พันเหรียญ ห้างเลาฮวนเซ่งพันเหรียญ ห้างเซ่งกีพันเหรียญ ห้างฮ่างหลี 800 เหรียญ ห้างฮะเสง 800 เหรียญ ห้างยูฮั่วหลี 800 เหรียญ อักษรไคฮ้อ 600 เหรียญ ห้างกิมเจ็งแอนโก 600 เหรียญ จีนฮั่งเจาจำประโคร์แบงค์ฮ่องกง 100 เหรียญ จีนฮั่งงักำประโคร์แบงก์ฝรังเศส 100 เหรียญ จีนจีเส็งงักำประโคร์แบงก์ซาเคอร 100 เหรียญ จีนฮิว 100 เหรียญ จีนเซียวเก็งหลิน 100 เหรียญ กับเงินจงหัวน่าฮ่าง

1 ให้ออกหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.1.1/280 เรื่องเดียวกัน.

ไม่อีก 100 เหรียญ รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงินหมื่นเจ็ดพันสองร้อยเหรียญ เพื่อส่งออกไปอุดหนุนการพิพินิจคดี และช่วยคนทุกข์ยากในประเทศจีน¹ จะเห็นได้ว่าพวกพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญ ๆ ในเมืองไทย ให้ความช่วยเหลือต่อประเทศจีนอย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่มีต่อประเทศจีนเป็นอันมาก ซึ่งการกระทำเช่นนี้ของพ่อค้าชาวจีน เช่นนั้นนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ชาวจีนมีต่อประเทศจีนแล้ว ความรู้สึกทางค่านิยมมีอีกด้วย กล่าวโดยสรุปว่าบรรดาพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญ ๆ เป็นหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ของชาวจีน มักจะมีบทบาทต่อชุมชนชาวจีนในเมืองไทยเป็นอันมาก จะเห็นได้จากกรณีบอยคอตสินค้าอเมริกันนี้ก็สามารรถลงมติห้ามไม่ให้ชาวจีนรับซื้อสินค้าพวกอเมริกันได้ และยังห้ามไม่ให้ลูกศิษย์ชาวจีนไปทำการขนส่งสินค้าได้ ซึ่งทำให้ทางห้างวินเซอร์ต้องจัดหาลูกศิษย์อื่นที่ไม่ใช่จีนขนบุนทรีย์ขึ้นจากเรือแทน นอกจากพ่อค้าชาวจีนจะมีบทบาทต่อชุมชนชาวจีนในเมืองไทยแล้ว ยังได้ส่งเงินไปให้ความช่วยเหลือยังประเทศจีนอีกด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการช่วยเหลือที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ชาวจีนยังคงมีต่อประเทศจีนของตน

3. ความช่วยเหลือต่อสังคมไทย

พ่อค้าชาวจีนที่ได้ประกอบการค้าจนเป็นผู้ที่ร่ำรวยเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันดีทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวจีนแล้วนั้น บางคนก็ได้มีส่วนในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่รัฐบาลไทย ไม่ว่าจะเป็นการซุกคลองภาษีเจริญของเจ้าสัวยิ้ม พระยาพิสมุทสมบัติ การสร้างถนนเพชรวนิช ของอากรยิง การสร้างสะพานกิมเซงหลี ของอากรเตงหรือหลวงศุภรพาศิษ การให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ เหล่านี้ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ประเทศไทยได้รับจากพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาประกอบการค้าจนร่ำรวยในเมืองไทย

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.4.7/2 คำรายงานกราบเรียนท่านเจ้าคุณเสนาบดีกระทรวงนครบาลจากหลวงศิริฉิมฤกษ์เจ้ากรมกองตระเวนแผนกจีน ลงวันที่ 2 เมษายน ร.ศ. 129.

บทบาททางด้านการเมือง

พอลงปลลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา ความรู้สึกผูกพันในบรรดาหมู่ชาวจีนนั้น ซึ่งแต่เดิมมีความรู้สึกเฉพาะชาวจีนที่มาจากถิ่นฐานเดียวกันและพูดภาษาเดียวกัน เริ่มเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุเนื่องมาจากความแตกแยกทางความคิดในด้านการเมืองภายในเมืองจีนเป็นสำคัญระหว่างฝ่ายปฏิวัติ โดยมี ดร.ซุน ยัตเซน เป็นผู้นำและฝ่ายปกครองราชวงศ์แมนจู ชาวจีนในเมืองไทยก็เริ่มมีความคิดแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายเช่นกัน ซึ่งทำให้คนจีนในเมืองไทยแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย มีการทะเลาะวิวาทกันอยู่เสมอระหว่างชาวจีน 2 กลุ่ม จนในที่สุดเมื่อพวกของ ดร.ซุน ยัตเซน สามารถปฏิวัติได้สำเร็จ ความแตกแยกในหมู่ชาวจีนทั้ง 2 ฝ่ายจึงได้ยุติลง บทบาททางการเมืองของชาวจีนนี้ ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้นำที่สำคัญในหมู่ชาวจีนทั้ง 2 ฝ่ายคือ จินฮง (พระอนุชาธิราชนิคม) และนายเซียวฮุกเส็ง ซึ่งจะกล่าวเน้นศึกษาในรายละเอียดต่อไป บทบาททางการเมืองของชาวจีนนั้นก่อปัญหาให้กับรัฐบาลไทย นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา ชาวจีนได้รวมกลุ่มเป็นองค์การร้ายต่าง ๆ ตั้งแต่ทะเลาะวิวาทกันในระหว่างพวกจีนด้วยกันเอง และจนกระทั่งดำเนินการต่อต้านรัฐบาลตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3

เพื่อให้การศึกษาในเรื่องบทบาทของพ่อค้าชาวจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะขอยกตัวอย่างพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้ง 4 คนคือ พระโสภณเพชรรัตน์ (กี โสภโณคร) พระเจริฎราชชนิ จินฮง (พระอนุชาธิราชนิคม) และนายเซียวฮุกเส็ง

พระโสภณเพชรรัตน์

เป็นพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญคนหนึ่ง เป็นผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางของไทย ด้วย พระโสภณเพชรรัตน์นี้ เป็นบุตรของนายอากร เต็ง หรือหลวงบุตรภักดีพานิช ซึ่งมีกิจการการค้าหลายอย่าง และรับผูกขาดภาษีอีกด้วย สำหรับกิจการที่กรุงเทพฯ ประมาณปี พ.ศ. 2451 บริษัทกิมเซ่งหลีของหลวงบุตรภักดีพานิช มีโรงสีไฟ 5 โรง โรงเลื่อย

3 โรง คู่เรือ 1 โรง นับเป็นบริษัทที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯขณะนั้น ผู้ร่วมสมัยและเหตุการณ์ในตอนนั้นก็กล่าวว่า บริษัทกิมเซ่งหลีมีขนาดใหญ่มากและมีคนงานนับเป็นจำนวนพันคน นอกจากโรงสีที่กรุงเทพฯแล้วยังมีโรงสีกิมเซ่งหลีที่ตำบลปากน้ำโพ และมีเงินลงทุนในแบงก์สยามกิมมาจล กิจการเรือเมล์จีนสยามทุนจำกัน และกิจการร้านค้าที่ย่องทั้ง ชั่วเถา และหุ้นส่วนในบริษัทรถไฟที่ชั่วเถาจำนวนเงิน 7 แสนบาทด้วย¹

กล่าวได้ว่ากิจการของห้างกิมเซ่งหลีเป็นกิจการที่ใหญ่โตและมั่นคงมาก คังนั้น พระโสมณเพชรรัตน์เองจึงเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวจีนในเมืองไทยมาก ซึ่งจะเห็นได้จากกรณี นัดหยุดงานครั้งใหญ่ของชาวจีนในกรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายนจนถึง 3 มิถุนายน ร.ศ. 129 พระโสมณเพชรรัตน์เป็นผู้เจรจาให้กับฝ่ายไทย ขอให้ชาวจีนที่พากันประท้วงหยุดงานให้เปิดร้านค้าได้ตามปกติ เหตุการณ์วุ่นวายต่าง ๆ จึงสงบลงอย่างเรียบร้อย จากข้อความในหนังสือพิมพ์ยิว เข็มขินโป้ ฉบับลงวันที่ 14 มิถุนายน ร.ศ. 129 ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทความเป็นผู้นำชุมชนชาวจีนในไทยดังนี้

....บัดนี้เราขอตักเตือนเพื่อนร่วมชาติว่าจงพูดสามัคคีกันด้วยน้ำเสียงของท่านเสียเถิด (หลวงโสมณา) ซึ่งได้เลิกเซอร์ที่ออฟฟิศบริษัทเคอเนอเรือเมล์จีนสยามในวันที่ 4 เดือนนั้น ให้หลาย ๆ คนอีกต่อไปเถิด แลคำเลิกเซอร์นี้คณะหนังสือพิมพ์ของเราได้นำลงในวันที่ 13 เดือนนี้แล้วเพื่อจะได้แนะนำตักเตือนกันต่อไป

¹ศิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2398 - 2453 วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2524 หน้า 75.

²หोजคหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/1 คำแปลจากหนังสือพิมพ์ยิว เข็มขินโป้ ฉบับลงวันที่ 14 มิถุนายน ร.ศ. 129

พระเจริญราชชน (เล่งซงมื่น)

เป็นพ่อค้าชาวจีนที่สำคัญคนหนึ่ง เป็นเจ้าของกิจการค้าขนาดใหญ่ที่มีผลประโยชน์ตอบแทนเป็นอันมาก พระเจริญราชชนนี้เป็นเจ้าของกิจการห้างเล้าบ้วนเสง ซึ่งครอบครองที่ดินรายใหญ่ในย่านการค้า นอกจากนี้ยังมีกิจการโรงสีข้าวขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง¹ พระเจริญราชชนก็เป็นที่นับถือเชื่อถือในหมู่ชาวจีน เห็นได้จากกรณีประท้วงของชาวจีนนักหยุดงาน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน จนถึง 3 มิถุนายน ร.ศ. 129 ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ช่วยให้การประท้วงนี้สิ้นสุดลงโดยเร็วขึ้น โดยเป็นผู้เจรจาร่วมกับพระโสภณเพชรรัตน์ ให้ชาวจีนเปิดร้านค้าได้ตามปกติ²

ยี่ก่อง

ยี่ก่อง หรือจิ้นยง พระอนุวัตรราชนิคม (ต้นสกุลเทศะวณิช) เป็นนายอากรบ่อนเบี้ยและห่วยที่สำคัญ รับผิดชอบขาดทั้งอากรบ่อนเบี้ย ห่วยและฝิ่น มีทั้งที่มณฑลกรุงเทพฯ และมณฑลอื่น ๆ เป็นเจ้าของร้านรับส่งสินค้าต่างประเทศ มีเงินลงทุนในกิจการเรือเมล์จีนสยามอยู่ 300,000 บาท และมีโรงรับจำนำและโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์³ จากคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอมราช ทูลเกล้าถวายความคิดเห็นแก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการที่จิ้นยงมีบทบาทต่อชาวจีนมากดังนี้

...ตั้งปัญหาอีกว่าจิ้นยงมีอำนาจและมีคนนิยมหรือไม่ก็ต้องตอบว่ามี เพราะเหตุว่า 2-3 ปีนี้มาแล้ว จิ้นยงหว่านโปรยและทำบุญมากส่งไปสร้างอะไรทำอะไรที่เมืองจันทน์เป็นนันทน์มาก จิ้นยงที่เมืองจันทน์นับถือกันมากในกรุงเทพฯ ชุกคดลองทำบุญอะไรไม่ว่าจิ้นยงทำมาก คนจีนในกรุงเทพฯ ก็นิยมคนไทยก็ออกจะครั้นคร้าม

¹พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (มีม เลาทเศรษฐี) อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2484.

²ห่อจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/1 เรื่องเดียวกัน.

³ศิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2453 หน้า 179.

⁴ห่อจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 เรื่องจิ้นก่องการกำเริบและหยุดงาน (6 มิถุนายน 2453-5 กันยายน 2462) น.25/2 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอมราช ลงวันที่ 7 มิถุนายน ร.ศ. 129.

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะความผูกพันกันเฉพาะบรรดาชาวจีนที่มาจากถิ่นฐานเดียวกันหรือพูดภาษาเดียวกัน ค่อย ๆ ลดน้อยลง เกิดความรู้สึกเป็นจีนร่วมกันมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงนี้มีมูลเหตุเนื่องมาจากเหตุการณ์ภายในเมืองจีนเป็นสำคัญ กล่าวคือได้เกิดความแตกแยกทางการเมืองเป็น 2 แนว คิดในเมืองจีน คือฝ่ายปฏิวัติ โดยมี คร.ซุน ยัตเซน (Sun Yat-sen) เป็นผู้นำ และฝ่ายสนับสนุนการปกครองของราชวงศ์แมนจู เมื่อเป็นเช่นนี้ทั้งสองฝ่ายจึงต่างพยายามหากำลังมาสนับสนุนตน บรรดาชาวจีนซึ่งอยู่นอกประเทศ เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้น โดยที่ทั้ง 2 กลุ่มต่างพยายามหาข้อบกพร่องในเรื่องการไม่ได้รับความสนใจจากเมืองแม่มาเป็นเครื่องมือในการสร้างคะแนนนิยมแก่ตน ทางฝ่ายปฏิวัติได้พยายามผูกมิตรชาวจีนโพ้นทะเล โดยการเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสัญญากับชาวจีนเหล่านี้ว่าฝ่ายปฏิวัติจะเปลี่ยนท่าทีใหม่และกระตุ้นให้บรรดาชาวจีนนอกประเทศมีความหวังว่าจะได้รับความคุ้มครองจากเมืองแม่ ขณะเดียวกันฝ่ายรัฐบาลแมนจู ก็พยายามสร้างความรู้สึกผูกพันกับเมืองแม่และรัฐบาลแมนจูมากขึ้น โดยการยอมรับบุตรของชาวจีนให้เป็นจีนตามบิดาไม่ว่าเด็กเหล่านั้นจะมีถิ่นกำเนิดที่ใดก็ตาม¹

ดังนั้น พวกชาวจีนที่อยู่ในเมืองไทย จึงแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามสภาพทางการเมืองภายในของประเทศจีนขณะนั้น กล่าวคือ พวกไปยวงตอง ที่นับถือพระเจ้าแผ่นดินจีน และพวกกะมินตองของ คร.ซุน ยัตเซน ดังนั้นผู้นำทางการเมืองของจีนในไทยสมัยนั้นจึงแบ่งเป็น 2 ฝ่าย จีนฮง เป็นฝ่ายรัฐบาลจีน ขณะที่ นายเชียวฮุกเส็ง เป็นฝ่ายก๊กมินตั๋ง และจีนฮงนั้นได้ออกหนังสือพิมพ์ คีหน่าซันป้อ เพื่อคอยโต้เถียงแทนรัฐบาลจีนเสมอ² แต่เมื่อต่อมาประเทศจีนสามารถปฏิวัติล้มล้างราชวงศ์แมนจูได้สำเร็จ จีนฮงซึ่งเคยช่วยเหลือค่านเงินของรัฐบาลแมนจู จนได้รับยศเป็นขุนนางของประเทศจีน มีป้ามีรูปคิดในบ้านและยัง

¹ พลภูล อังกินันท์, "บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2514 หน้า 93.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/20 สำเนากราบเรียนเจ้าพระยาบรมราช ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 130.

ออกหนังสือพิมพ์เพื่อต่อสู้กับ เกกเหม็ง ก่อเรื่องทะเลาะวิวาท จนทางฝ่ายกระทรวง
นครบาลของรัฐบาลไทย ต้องถอยเข้าไปตัดสินระงับกรณีพิพาทอยู่เสมอ แต่เมื่อพวกก๊ก
มินตั้งปฏิวัติสำเร็จ จีนฮงก็กลับเข้าเป็นพวกก๊กมินตั้งดบ้ายปลดรูปหมก¹ นับตั้งแต่นั้นมา
ความแตกแยกในหมู่ชาวจีนทางด้านการเมืองที่แบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายก็ได้ยุติลงไป กลายเป็น
ฝ่ายก๊กมินตั้งแทน และซึ่งต่อมาก็ได้มีการแบ่งแยกเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์ในภายหลัง
ผู้พิมพ์หาทางด้านการเมืองที่สำคัญอีกคนหนึ่งของชาวจีน เพราะนอกจากจะมีอิทธิพล
ทางด้านการเมืองต่อชุมชนชาวจีนในประเทศไทยแล้ว ยังมีอิทธิพลทางด้านการความคิดที่
สำคัญคนหนึ่ง ทั้งต่อชาวจีนและชาวไทยบางส่วนที่ชื่นชมอีกด้วย นับได้ว่าเป็นผู้นำทาง
ความคิดที่สำคัญคนหนึ่ง และเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในสรรพสิ่ง จนมีผู้ขนานนามว่า "ซินแส"
ซึ่งก็คือ นายเซียว ฮุกเส็ง ผู้บุญเรื่อง²

นาย เซียวฮุกเส็ง

เป็นลูกจีนเกิดในเมืองไทย บิดาประกอบอาชีพในทางการค้าคือโรงสีข้าว
กิมเซ็ง เมื่อบิดาได้ถึงแก่กรรมลง เซียวฮุกเส็งไม่ได้ยึดอาชีพในทางโรงประกอบอาชีพ
เพราะไม่ถนัดและเขาสนใจในทางอักษรศาสตร์มากได้ร่ำเรียนฝึกฝนในทางอักษรศาสตร์
ทั้ง 2 ภาษา คือภาษาไทยและจีน ควบคู่กันมา และทำให้ชีวิตของเขาหันมาสู่อาชีพ
นักหนังสือพิมพ์ และเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่สำคัญคนหนึ่งของประเทศไทย ในสมัยพระบาท

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/20 ที่ 30/11394 คำกราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์
ร.ศ. 130.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ รล 19.1/5 เรื่องข่าวหนังสือพิมพ์เรื่องนายเซียว
ฮุกเส็งไปเป็นสภานายกกระทรวงการชนชาติจีนในต่างประเทศ (3 มีนาคม 2469-
29 เมษายน 2470) ไทยหนุ่ม ฉบับลงวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2469

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6¹ เมื่อนายเขี้ยว สุกเสิ่ง หันมาสนใจทางด้านหนังสือพิมพ์ ทำให้นายเขี้ยว สุกเสิ่ง เข้ามาจับบทบาททางการเมือง และเป็นผู้นำความคิดที่สำคัญคนหนึ่ง และหนังสือพิมพ์ที่นายเขี้ยว สุกเสิ่ง ได้ออกนั้นมีทั้งภาษาไทยและภาษาจีน หนังสือพิมพ์ไทยรายวัน คือ จีนในสยามวารศัพท์ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันชั้นนำในขณะนั้น นอกจากนี้ ยังมีหนังสือพิมพ์รายวันภาษาจีนคือฮั่วเซียมซันป้อ นอกจากนี้ยังได้ออกหนังสือรายเดือน ชื่อ "นฤงวิทยา" อีกด้วย อาจจะกล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์รายวันทั้งภาษาจีนและภาษาไทยของนายเขี้ยว สุกเสิ่ง มีอิทธิพลในวงการทั่วไปทั้งในหมู่คนไทยและคนจีนในประเทศไทย บทบาทที่สำคัญของนายเขี้ยว สุกเสิ่ง อาจจะกล่าวได้ดังนี้ คือ เป็นหัวหน้าพวกก๊กมินตั๋งในเมืองไทย ซึ่งทำให้รัฐบาลไทยหนักใจมาก ฝ่ายรัฐบาลไทยมองควา "นายเขี้ยว สุกเสิ่ง นั้น แท้จริงก็เป็นจีนแต่โดยอาชีวะเท่านั้น กล่าวคือหาเสียงชีพโดยเป็นหัวหน้าก๊กเหม็ง"² ดังนั้นในฐานะที่เป็นหัวหน้าพวกก๊กมินตั๋งในประเทศไทย จึงมักจะให้ความสนับสนุนช่วยเหลือแกพวกก๊กมินตั๋งเสมอมา

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 เรื่องนายเขี้ยว สุกเสิ่งและนายฮอง (หรือยี่ก่อง) 22 มิถุนายน 2454-7 ธันวาคม พ.ศ. 2460 คำกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของสมเด็จพระเทพวรพงษ์โรปกการณับถลงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2458 .... ในเรื่องเขี้ยว สุกเสิ่งนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้รู้สึกอยู่ในใจมาแต่ครั้งเกิดการนายทหารทรยศต่อแผ่นดินหลายปีมาแล้ว ว่ามันเป็นผู้ชักนำโดยทางลับที่จับไม่ได้ถนัด หนังสือพิมพ์จีนสยามทรศัพท์ ก็เลือกถกการทั้งปวงที่เกี่ยวกับกองทหารมากกว่าหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ จึงทำให้นายทหารชอบอ่านหนังสือนี้มากกว่าฉบับอื่นแล้ว เป็นช่องทางที่คิดอุบายหาเรื่องขบถในเมืองจีนมาแล้วชักนำทำให้ใจคนในกรุงสยามกึกกำเริบขึ้นอยู่ไม่ได้ขาด เวลาที่ตกใจกลัวเกรงอำนาจแผ่นดินก็ส่งไปคราวหนึ่ง แล้วก็ฉลวใจคิดอุบายลงความให้คนดูหมิ่นอำนาจแผ่นดิน"

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีหนังสือต่อกรมพระเทพวงษ์โรปกการ ลงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2458

อย่างเช่น การรวบรวมเงินเอาไปใช้อุดหนุนพวกก๊กมินตั๋ง โดยการจัดการแสดงงิ้วที่
 สำเพ็ง โดยอ้างว่าจะนำเงินรายได้จากการจัดแสดงงิ้วนั้น เอาไปช่วยผู้ประสบทุกข์
 ที่เมืองกวางตุ้ง ซึ่งพวกที่วิ่งเต้นจัดการในกรุงเทพฯ เป็นพวกคณะฮั่ว เข็มชินโป ซึ่งอุดหนุน
 เต็มที่ทางหนังสือพิมพ์¹ นอกจากนี้ นายเซียว ฮุดเส็ง นอกจากจะมีการติดต่อกับพวก
 ก๊กมินตั๋งในประเทศจีนแล้ว นายเซียว ฮุดเส็ง ยังได้มีการประสานงานระหว่างพวก
 ก๊กมินตั๋งกันเองในภูมิภาคแถบนี้ด้วย จะเห็นได้จาก การที่พวกก๊กมินตั๋งที่เมืองสิงคโปร์
 มีหนังสือมาถึงนายเซียว ฮุดเส็ง เอดิเตอร์จีนโนสยามวารศัพท์ กล่าวโทษเอาว่าพวก
 เก็งเหม็งถูกจับที่เมืองแพร ก็เพราะความเกียจคร้านของนายเซียว ฮุดเส็ง ที่มีจัด
 การขอหนังสือเดินทางให้ไปตามที่พวกนั้นขอร้อง² นอกจากจะเป็นผู้ที่มีบทบาททางการ
 เมืองแล้ว บางครั้งก่อปัญหาความหนักใจให้กับทางฝ่ายรัฐบาลไทย เช่น เมื่อนายเซียว
 ฮุดเส็งคิดที่จะกระตุ้นให้ชาวจีนทำการบอยคอตสินค้าจากประเทศญี่ปุ่นนั้น ซึ่งทางรัฐบาล
 พยายามหาหลักฐานมาจัดการ แต่ยังไม่มีความพอที่จะจับให้มันคนให้ตาย³ เนื่องจาก
 นายเซียว ฮุดเส็ง เป็นผู้ที่คนไทยโดยมากจะเชื่อถือถ้อยคำ ทำให้รัฐบาลรู้สึกหนักใจที่จะ
 จัดการปัญหาเรื่องนายเซียว ฮุดเส็ง นี้⁴ ดังนั้นการที่เซียว ฮุดเส็ง จะก่อความไม่พอใจ

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.23/2 จดหมายกราบเรียนปลัดทูลฉลอง
 กระทรวงนครบาล

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 เรื่องเดียวกัน.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 เรื่องนายเซียว ฮุดเส็ง และ
 นายฮอง (ยี่กฮอง) 22 มิถุนายน 2454-7 ธันวาคม พ.ศ. 2460 คำรามบังคับมทูลต่อ
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวของสมเด็จพระเทพวงศ์วโรปการ ฉบับ
 ลงวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2458.

⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 พระราชหัตถเลขาของพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 6 มีนาคม ร.ศ. 130
 ....ในเวลานี้ได้สังเกตตามเสี้ยนคนไทยโดยมากมักจะนิยมเชื่อถือถ้อยคำของเซียว
 ฮุดเส็งที่กล่าวมาในเรื่องเก็งเหม็งนั้นมาก จนต้องได้รับความรำคาญอยู่จนทุกวันนี้"

ให้แก่ทางฝ่ายรัฐบาลไทยอย่างไรก็ตาม แต่การเนรเทศเชีว ฮุดเส็ง ออกจากเมืองไทยนั้นก็ไม้อาจจะทำได้ก็เพราะทางฝ่ายรัฐบาลกลัวจะเกิดปัญหายุ่งยากตามมาคือ

1. ถ้าเนรเทศเชีว ฮุดเส็ง ไปจากเมืองไทย นายเชีว ฮุดเส็ง คงจะไปอยู่ที่สิงคโปร์ หรือเกาะหมาก หรืออาจจะเป็นฮ่องกง แต่คงจะไม่ไปประเทศจีนเพราะเป็นสปีเย็คอังกฤษ

2. เมื่อถูกเนรเทศออกไปเช่นนี้ อย่งไรก็ตามต้องนึกโกรธเคืองเราเป็นอันมาก คงจะยิ่งต้องคิดทอ้งแก้แค้นให้จงได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเชีว ฮุดเส็ง จะไปคิดและยุแหย่ต่าง ๆ มาจากในเขตอังกฤษ บางทีก็จะได้ เพราะถึงแม้ได้ตัวเชีว ฮุดเส็ง ไปแล้ว พรรคพวกก็คงจะยังมีอยู่ในเมืองไทย ซึ่งจะเป็นผู้ทำการติดต่อกับเชีวฮุดเส็งได้ และถ้าเชีว ฮุดเส็งไป คิดการและส่งมาจากในแดนอังกฤษ อาจจะทำควมร่ำคาญให้แก่เราได้มากกว่าที่อยู่ในกรุงสยาม เพราะเราจะไปทำอะไรอีกไม่ได้¹

เมื่อทางฝ่ายรัฐบาลไทยกลัวปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมา และยั้งอาจจะก่อความเดือดร้อนได้มากกว่าเดิมอีกก็เป็นได้ เพราะการเนรเทศไปอาจจะทำให้เชีว ฮุดเส็ง กลายเป็น "เฮียโร" กลายเป็นคนสำคัญและทำให้คนไทยเห็นความสำคัญของนายเชีว ฮุดเส็ง มาก และจะมีคนไทยให้ความนับถือนายเชีว ฮุดเส็ง มากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังเป็นกาเปิดโอกาสให้จีนฮอง ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับเชีว ฮุดเส็ง ซึ่งถ้าเนรเทศไปแล้วก็เหมือนกับรัฐบาลเป็นเครื่องมือให้กับจีนฮอง เพื่อกำจัดศัตรูส่วนตัวของจีนฮอง ดังนั้น ทางฝ่ายรัฐบาลไทยจึงใช้วิธีนี้เอง ๆ เอาไว้" บางทีจะทำให้ นายเชีว ฮุดเส็ง ระวังตัวมากไม่กล้าพูดอะไร ทั้งถ้อยคำที่พูดออกมาท้บอาจจะใส่ถรรารางได้อีก แต่ทำให้เนรเทศไปเสียแล้ว ถึงแม้จะปรากฏว่าไปเป็นตำรวจ ฝ่ายรัฐบาลไทยก็ไม่สามารถจะลงโทษด้วยการขังคุกได้² จะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายของฝ่ายรัฐบาล

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.3.1/19 เรื่องเดียวกัน.

² เรื่องเดียวกัน.

นั้นพยายามใช้ความประนีประนอมมากกว่าจะเป็นการลงโทษรุนแรง เพราะเกรงปัญหา
ยุ่งยากต่าง ๆ ที่จะตามมาภายหลัง

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพ่อค้าชาวจีนในสังคมไทยนั้นมิได้มีเพียงด้าน
เศรษฐกิจ เท่านั้น แต่มีบทบาททางด้านสังคมและการเมือง ในประเทศไทยอีกด้วย

บทบาทของพ่อค้าชาวจีนนั้นมีทั้งในคดีและคดีที่เป็นผลร้ายต่อสังคมไทย

ในด้านคดีนั้น เช่น การช่วยเหลือรัฐบาลในการควบคุมชาวจีนในเมืองไทย หรือช่วยสร้าง
สะพานของหลวงอุดมรัตนพิทักษ์ (อากร เค็ง) สะพานกิมเซ่งหลี การสร้างถนนเทศาภิบาล¹
ของจีนฮง สร้างสะพานจีนฮงอุทิศ เป็นต้น ส่วนทางด้านที่เป็นผลร้ายต่อไทยนั้นคือ
พ่อค้าชาวจีนที่มีบทบาทสำคัญนั้น จะเป็นผู้ที่มีร่ำรวย เป็นที่นับหน้าถือตาโดยทั่วไปใน
หมู่พ่อค้าชาวจีนที่มีบทบาทสำคัญนั้น จะเป็นผู้ที่มีร่ำรวย เป็นที่นับหน้าถือตาโดยทั่วไปใน
หมู่ชาวจีนหรือแม่แต่ในหมู่ข้าราชการไทย ซึ่งทำให้เกิดภัยความเดือดร้อนในสังคมได้
เพราะผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจสูง ก็เป็นการง่ายที่จะสร้างอิทธิพลให้กับตนเอง เช่น
กรณีการนัดหยุดงานประท้วงในปี พ.ศ. 2453 ในช่วงระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน จนถึง
3 มิถุนายน พ.ศ. 2453 นั้น จีนฮงเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการประท้วงครั้งนี้ เพราะต้อง
การดึงมือรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเพื่อที่จะตั้งสถานกงสุลในไทยและจีนฮงเองก็หวัง
ว่าตนจะได้เป็นกงสุล² กรณีจีนฮงนี้ ชี้ให้เห็นถึงภัยอันตรายจากพ่อค้าชาวจีนที่มีอำนาจ
ทางเศรษฐกิจมาก สามารถที่จะสร้างอิทธิพลให้เกิดขึ้นได้ง่ายทั้งในหมู่ชาวจีนและข้าราชการ
ไทย ดังจะเห็นได้จากคำกราบบังคมทูลของเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ ถวายขอพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าว่า

¹พระยาอนุমানราชชิน, พันความหลัง, คลังวิทยา 2505 หน้า 76.

²หจจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ต.21/16 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยา
ยมราช ลงวันที่ 14 มิถุนายน ร.ศ. 129.

"-----ทั้งทราบเกล้าอยู่ว่า ยี่ก่องคนนี้เป็นผู้ที่ไ้เงินสินมด และของกำนัน โดยกล้าเสียมาก ๆ ในทางที่เกี่ยวของกับกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ แลว ก็นำเอาอำนาจราชการที่ตนคว้เน็นสำเร็จนั้นเอง ไปกระทำให้เกิดความ นิยมขึ้นในพวกจีน ไ้เป็นหัวหน้าพวกจีนในการต่าง ๆ ยิ่งขึ้น..."¹

จะเห็นได้ว่า การที่พ่อค้าชาวจีนมีบทบาทต่าง ๆ ในสังคมนั้น สืบเนื่อง มาจากความมั่งคั่ง ดังนั้นชาวจีนที่มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจสูงในสังคมไทยในระดับ แนวหน้า มักจะมีอิทธิพลต่อชาวจีนในชุมชน โดยการสร้างค่านิยมขึ้นเพื่อจะได้เป็นผู้นำ ของชุมชน อย่างไรก็ตามบทบาทของชาวจีนทางด้านเศรษฐกิจนั้น นำไปสู่ความเป็นผู้นำ ชุมชนของชาวจีนในสังคมได้งายขึ้น

ท่าทีรัฐบาลไทยต่อบทบาทของชาวจีน

บทบาทของชาวจีนทางด้านกาาร เมื่อนั้นกล่าวได้ว่าทำความหนักใจให้แก่ รัฐบาลไทยเป็นอันมาก ความรู้สึกของรัฐบาลไทยนั้นไม่พอใจอย่างยิ่งที่ชาวจีนกอบัญหา สร้างความเดือดร้อนต่อรัฐบาลไทย ดังนั้นความรู้สึกที่ว่าชาวจีนเข้ามามีบทบาทต่อ เศรษฐกิจไทยนั้นในด้านที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่ประเทศนั้นยังไม่เกิดขึ้น จนกระทั่งเกิด เหตุการณ์การประท้วงนัดหยุดงานในปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา และเกิดความระแวงถึงบทบาททางด้านเศรษฐกิจ (เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน -3 มิถุนายน 2455) ของชาวจีนนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ เกดดาเจ้าอยู่หัว แต่อย่างไรก็ดีพระองค์ก็ใช้นโยบายการผสมกลมกลืนมากกว่าที่จะใช้วิธี รุนแรงจัดการกับชาวจีน

บทบาททางด้านกาาร เมืองของชาวจีนนั้น มิได้มีเฉพาะเรื่องการเมืองใน ประเทศจีนดังกล่าวนมาแล้ว ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อรัฐบาลไทยและทำความวิตกให้กับรัฐบาล

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.20/1 คำกราบบังคมทูลของเจ้าฟ้า จักรพงษ์วรนาถเป็นการส่วนพระองค์ ลงวันที่ 24 กรกฎาคม ร.ศ. 129.

เท่านั้น แต่มีปัญหาเรื่องสมาคมลับอั้งยี่ของชาวจีนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 สืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนได้อพยพเข้ามาเรื่อย ๆ ทำให้มีการรวบรวมพรรคพวกเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 นั้น พวกอั้งยี่ได้หันไปลักลอบค้าฝิ่น และได้มีปัญหาเกิดขึ้นคือ พวกอั้งยี่ได้ออกการจลจลแย่งชิงผลประโยชน์กันขึ้นในระหว่างสมาคมกับของแต่ละฝ่าย ทำให้ทางรัฐบาลไทยต้องใช้กำลังเข้าระงับเหตุอยู่เสมอ¹ ครั้นเมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้ความต้องการแรงงานกรรมกร เพื่อนำมาใช้ในโรงสีข้าวและโรงเลื่อยเป็นอันมาก กรรมกรเหล่านี้เป็นชาวจีนทั้งสิ้น จึงเกิดการรวมตัวของสมาคมลับอั้งยี่เพิ่มมากขึ้นเพื่อความร่วมมือกันในหมู่ชาวจีนในเวลาเกิดความเดือดร้อนและสมาคมลับเหล่านี้ทำความเดือดร้อนต่อรัฐบาลไทยมาก เช่น การก่อกวนความเดือดร้อนในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2432 ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น รัฐบาลได้พยายามสอดส่องดูแลมาตั้งแต่ต้นรัชกาลแล้ว ดังใน พ.ศ. 2417 โดยให้คนจีนเป็นตุลาการชำระตัดสินความตามธรรมเนียมจีน ซึ่งตั้งขึ้นเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น สำหรับต่างจังหวัดนั้นได้ตั้งนายอำเภอจีนสำหรับดูแลทุกข์สุขของพวกจีนเหมือนอย่างที่มีนายอำเภอไทย และตามหัวเมืองที่ยังไม่ได้มีกรรมการจีนก็ตั้งกรรมการจีนขึ้นเรียกว่า "กงสุลจีนในบังคับสยาม"² ต่อมาเมื่อได้ยุบกรมท่าชายศาลคดีจีนที่อยู่ในกรมท่าชายก็ล้มเลิกไป ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และตั้งกรมยุติธรรมขึ้นใน พ.ศ. 2430 รวมทั้งตำแหน่งนายอำเภอจีนก็ถูกยกเลิกไปด้วย และได้จัดตั้งกองตระเวนแพนเงินสอดแนมแลไตสวน

¹อ่านรายละเอียดใน "ศุภรัตน์ เดิศพานิชย์กุล สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2387 - 2453 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2524

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปวสารถราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 5 หน้า 285.

สืบ เหตุเฉพาะจีนก็ได้เกิดขึ้นอีกกองหนึ่งในกรมพระนครบาล¹ เพราะนอกจากรัฐบาลจีน
 กอบกู้หาอั้งยี่แล้ว ปัญหาทางด้านกร เมืองที่ชาวจีนขึ้นตัวกันมากในปลายรัชสมัยพระบาท
 สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เริ่มเกิดขึ้น จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่บัดนั้นไม่ว่าชาวจีน
 จะทำการชุมนุมต่าง ๆ ที่ใด กองตระเวนแผนกจีนต้องส่งคนไปสอดส่องดูหาที่ทั้งอย่าง
 เปิดเผยและไม่เปิดเผย เพื่อเป็นการควบคุมชาวจีนมิให้สร้างอำนาจของตนจนเกินไป
 การสอดส่องของรัฐบาลซึ่งกระทำโดยกองตระเวนแผนกจีน ส่งคนไปสอดแนมทั้งอย่าง
 เปิดเผยและไม่เปิดเผย รวมทั้งควบคุมการชุมนุมของชาวจีนอย่างเช่น นายคุ้มสารวัตแขวง
 และจีนโศวคันจือฉามแปล ไปที่สโมสรพ่อค้าชาวเถา (จีนชื่อ) ตามถนนทรงวาด โดย
 หลวงโสภณเพชรรัตนบอกมา และขอให้นายคุ้มสารวัตแขวงไปนั่งฟังการประชุมด้วย²

"สมาชิกกัลป์พ่อค้าเอ๋ยเอ๋ย ค่าลถนนอุโมงค์ประมาณ 25 คน ได้มีการเชิญ
 เขียวลาว เขียวลาวทางยวนฮงคนใหญ่จีนเตาหน้าเขามาถึง แล้วก็ได้
 เชิญจีนจันเตาหน้าควย ขาพเจ้าก็ได้อยู่ที่นั่นจนเสร็จการเลี้ยง ก็ห้ามมิให้ทาง
 แปลกแปลดอย่างไรไม"³

จากรายงานของหลวงศรีนครินทร์ เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นการ
 สอดส่องพ่อค้าชาวจีนของรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีการตรวจตราหนังสือพิมพ์ชาวเถา
 ของกง

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 น.8.1/465 จัดการตั้งกองตระเวนแผนก
 จีนสอดแนมแลไตส่วนกับเหตุเฉพาะจีนขึ้นอีกกองหนึ่ง หนังสือที่ 195/12540 ศาลทหาร
 นครบาล วันที่ 6 พฤศจิกายน ร.ศ. 126 เสนาบดีกระทรวงนครบาลถึงมิสเตอร์อิรัก
 เซนเยดอบัง ผู้บังคับการกรมตระเวน

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.20/5 รายงานกราบเรียนเสนาบดี
 กระทรวงนครบาล จากกรมกองตระเวนแผนกจีน ลงวันที่ 10 มิถุนายน ร.ศ. 131.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.20/5 เรื่องเดียวกัน.

นายคุมสารวัดแขวงเจ็บตา และเงินโชควันจู้ด้ามแปดเจ็บมือมีอาการบวม แลปวดเป็นกำฉิ่ง ขอลาพักรักษา 3 วัน ส่วนชาวคราวหรือเหตุการแปลปลาดาคันใดในวันนี้ ก็ยังหาไม่มีควรจะกราบเรียนไม่มีแต่เรื่องจันจูเซงทางยี่ฮ้อ ยิวฮั้วดี ที่ตำบลวัดส้มพันซวงศ กรุงเทพฯ แจงว่าวันนเวลาค่า 1 หุ้มเศษ จะมีการประชุมหาฎาเรืองลูกหนิสโมสรพวนิชของกง คำบลุ่เดียวกัน และขอใ้หาพาเจ้าไปนั่งฟังควยเท่านั้น คังนั้นวันนเมื่อถึงกำหนดแล้วหาพาเจ้าก็จะไปคองฟังดู ถ้าใดควมอย่างไรจึงจะรายงานกราบเรียนใ้ทราบในครั้งหลัง¹

หรือการสอดส่องอย่างฉับ ๆ ฝ่ายรัฐบาลก็ได้ทำการสอดแนมพ่อค้าชาวจีน เช่น

การประชุมของพวกเซียวหวยฝรังเศสหรือพานิชอิสโมสร ฝรังเศสจีน ประชุมกันที่สถานทูตฝรังเศส มีอาการองเป็นอุปนายก²

๖๖๖. ควบคุมเมื่อวานนี้หลวงสวัสดิเวียงไชย ปลัดกรมสรรพากรในรับบัญชามาตั้งว่าให้หาพาเจ้าจู้คนอิสรวมยูนีฟอร์มไปสกกรอยคอยระวังขุนนางจีนกับพวกซึ่งเขา มาพักอยู่ที่บ้านพระยาวิสุทธโกษา ตำบลถนนสี่มุมกรุงเทพฯ นั้น หาพาเจ้าใดไปสืบสวนแล้ว ก็ไม่ใ้ควมตามันแต่มีแต่รายหนึ่งซึ่งหาพาเจ้าใดทราบเรื่อง แดใดพบเห็นตัวแล้ว เมื่อวันที่ 6 เคื่อนั้น ซึ่งใ้เขามาจากสิงคโปร์แต่ญเคียว โดยเรือกลไฟเคิลี่เขาวันนเอง แต่รายนี้ก็ไม่เห็นมีพาทางแปลปลาดาคอยังไร จึงมิใ้รายงานกราบเรียนมา ควบคุมใ้ควมเป็นหลักฐานว่าเขามาประลงจะเยี่ยมบ้านหลวงโสภณฯ โดยเปนเกี่ยวคองพวกพ้องกัน หาใดลอมมาเขนคนกอน ๆ นั้นไม³

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.4.7/7 เรื่องความเห็นหลวงภรณี นฤเบศร์ เรื่องหนังสือพิมพ์จีนฮั่วเซียมซันไป คีหน้าซันไป ลงวันที่ 5 สิงหาคม ร.ศ.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.8.7/22 เรื่องเงินคังสโมสร รายงานกราบเรียนเสนาบดีกระทรวงนครบาล จากผู้บังคับการกรมตระเวณ.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.4.7/8 เรื่องที่ 86 ตอน 1 ที่ว่าการเจ้ากรมกองตระเวณแพนกจันรายงานกราบเรียนเสนาบดีกระทรวงนครบาล จากเจ้ากรมกองตระเวณแพนกจันหลวงภรณี นฤเบศร์

ท่าทีของรัฐบาลต่อบทบาทของชาวจีนนั้น รัฐบาลได้เริ่มตระหนักถึงปัญหาที่ชาวจีนเข้ามาคุมเศรษฐกิจของไทย เมื่อเกิดเหตุการณ์การประท้วงนัดหยุดงานของชาวจีน เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 3 มิถุนายน 2453 ในที่สุดท้ายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ รัฐบาลไทยเริ่มมองปัญหาที่ชาวจีนเข้ามา มีบทบาททางด้านเศรษฐกิจและพยายามหาทางแก้ไข

ซึ่งแต่เดิมนั้นความคิดที่ว่าคนจีนเข้ามาคุมเศรษฐกิจของไทยนั้นยังไม่เกิดขึ้น แต่มีการยอมรับและเต็มใจที่จะให้ชาวจีนเข้ามาในเมืองไทยซึ่งเป็นพระราโชบาย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เป็นต้นมาแล้ว จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เริ่มวิตกการที่ชาวจีนเข้ามามากแต่เป็นการวิตกในเรื่องความยุ่งยากในการที่จะปกครองชาวจีนมากกว่า เห็นได้จากพระราชหัตถ์เลขาที่มีไปถึงกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ใจความว่า

ได้รับหนังสือที่ 28/10726 ลงวันที่ 28 กพ เรื่องพวกจีนที่ท่าเพิ่มองแรในแขวงเมืองนครศรีธรรมราชเกิดวิวาทฆ่ากันตาย... ไฉนก็วิตกอยู่เสมอในเรื่องจีนมีเข้ามามาก ๆ นั้นเป็นคุณแก่บ้านเมือง แต่กลัวการปกครองจะอ่อนปร่าปรามไม่ไหวจะกลักราย ควรจะเอาใจใส่สกรอญจัดกำลังให้พอปกครองในที่ที่มีจีนมากเสมอไป เผลอไม่ได้"¹

แต่เมื่อการประท้วงนัดหยุดงานของคนจีนเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 3 มิถุนายน พ.ศ. 2453 นั้น รัฐบาลก็ได้เริ่มตระหนักถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่อยู่ในกำมือของชาวจีน ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ พระราชหัตถ์เลขาในรัชกาลที่ 5 (ภาคที่ 2 ตอนที่ 2) การสุขาภิบาล ที่ 120/1785 พระราชหัตถ์เลขาถึงกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ 1 มีนาคม ร.ศ. 124.

ถึงเวลาที่รัฐบาลของเราจะควรมีนโยบายเรื่องเงินแล้ว เพราะเงินได้จัดการ
บ้านเรื่องเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว แลแต่กำลังเดินไปข้างหน้าเสมอ คนชาติจีนที่มา
อยู่ในเมืองเราแล้วก็มากและยังเขามาอยู่เสมอ ถ้าเราจะไม่คิดเตรียมไว้
แต่เงินเขาจัดเสียก่อนเรียบร้อยแล้ว เราจะเสียเปรียบหลายอย่าง ตามตัวอย่าง
ที่เคยมีมาแล้วก็คือเรื่องที่ดินนิเวศน์เป็นต้น ¹

สำหรับกรมตำรวจราชานูภาพ ได้ทรงแสดงความคิดเห็นและชี้ให้เห็นถึงบทบาท
และอิทธิพลต่อค่าเงินที่สำคัญ ๆ และมีบทบาทต่อชาวจีนในเมืองไทย ซึ่งสามารถชักนำให้
เกิดความเดือดร้อนได้

จีนเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มากกว่าที่อื่นการทำมาหากันที่คนไทยเคยทำ จีนก็
แย่งเอาเสียหมด ถ้าจะว่าในส่วนการค้าขายที่เราควรวิตกก่อนอย่างอื่นก็คือ
นิเวศน์ ทางที่จะแยกป้องกันนั้นมีอยู่ 2 ทาง แต่ในทางที่เราจะคิดอย่างไรให้
ไทยได้ทำการงานแทนจีนเสียโดยนั้นยังไม่สำเร็จได้ในขณะนี้ จึงคิดตัดเอา
แต่อย่างเคย ก็คือเราต้องมีการตั้งกองทุนปราบปราม ในข้อนี้ก็เชื่อว่ากำลังทหาร
บกของเราพอแล้ว มีตัวอย่างเช่นที่จีนนิเวศน์คราวก่อนก็จัดการได้เรียบร้อย
อีกทางหนึ่งก็ต้องคิดจัดการปกครอง จีนที่เขามาอยู่ในเมืองไทยจะอย่างไร ๆ
น่าใจก็คงเป็นจีน เพราะการที่เขามานั้นมีความประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน
คือเขามาหาเงิน คนชั้นต่ำก็คือผู้ ²

อย่างไร ก็คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากฝ่ายรัฐบาลต่อชาวจีนนี้ ซึ่งได้สังเกตเห็น
ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่จีนมีบทบาทในด้านการค้าเป็นอย่างมาก การพยายามหาทาง
แก้ไขของฝ่ายรัฐบาลค่อนข้างจะอดุลมุลด้วยกับชาวจีนมากกว่าที่จะจัดการอย่างเด็ดขาด
อย่างประเทศเพื่อนบ้าน เพราะยังคงเห็นความสำคัญของการค้าขายของชาวจีนอยู่มาก
จากคำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาบรมราชคฤหาสมบัติสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/20 (20/133) รายงานเสนาบดี
สภ 3 เมษายน ร.ศ. 131 ครั้งที่ 1.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/20 (20/133) เรื่องเดียวกัน.

เพราะเหตุว่า จีนกรุงสยามมีมากต่อมาก โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ถ้าจะคิดเทียบดูใน 25 ตำบล เฉพาะชายจีนกับไทย จำนวนจีนมีเกือบแสนเจ็ดหมื่น คนมากกว่าไทยสามหมื่นเศษ กันไวแจะรวมอำเภอขึ้นนอกเขามาสมทบด้วย นั้นและจึงจะท่วมจำนวนจีนในกรุงเทพฯ....จีนแต่ที่เขาฆ่าทิ้งพระบรมโพธิ์ สมภารอยู่แต่ครั้งรัชกาลก่อน ๆ ก็ผิด กับจีนเวลานี้คือจีนแต่ครั้งโนนเป็นจีนที่ ไม่ใครจะมีการ เล่าเรียน ไม่ได้ถึงซหตุและบานเมืองนัก เขามาตั้งท่ามา หาเลี้ยงชีพอยู่ในประเทศใดก็ฝังรกรากอยู่ในประเทศนั้น จนในกรุงเราνούสึก เป็นเหมือนคนไทยด้วยกันสนิทสนมกันมาก รัฐบาลจะออกพระราชกำหนดกฎหมาย อันใด ก็เป็นอย่างเดียวกันกับคนไทยหมด ซึ่งผิดกันกับประเทศอื่น ๆ บ้าง ประเทศที่เขาฆ่ากำลังวังชามากกว่าเรา แต่เขาเห็นว่า เป็นชาติที่อาจแบ่งการ คายหาทำให้เมืองของเขาได้รับความเสียหายเปรียบอยู่เป็นอันมาก เป็นการตรง กันชามกับความคิดของเราอันตั้งใจพุนำรุงจีนเหมือนหนึ่งกับคนไทยทีเดียว ¹

อย่างไรก็ดีความรู้สึกที่ดีต่อชาวจีน ก็ยังมีอยู่ในความคิดของฝ่ายรัฐบาล ก็เฉพาะต่อชาวจีนรุ่นเก่ามากกว่าชาวจีนรุ่นใหม่

ตามที่ข้าพระพุทธเจ้าได้สังเกตมาจีนในเวลานี้ดีกว่าจีนแต่ก่อน จีนครั้งก่อน ไม่ใครจะได้คิดถึงชาติบ้านเกิด เมืองนอนของตนเท่าใดนักจะเปนดวยการ ไป มาขายหรือดวยการ เล่าเรียน ยังไม่เจริญอย่างใดก็ตาม แต่ดูเหมือนเมื่อไป อยู่ในประเทศใดก็ฝังรกรากลงในประเทศนั้น โดยตัวอย่างที่อยู่ในหมู่จีนเก่า ๆ ที่อยู่ในประเทศสยาม มีในกรุงเทพฯ แล เมืองสงขลา เป็นต้น จีนเหล่านี้มักจะเขา ฝูาเจานายแลเขาฟูาซาราชการผู้มีบรรดาศักดิ์ คบค้าสมาคม กดมเกลียวกับ หมุ่คนไทยสนิทสนมไม่สู้จะคิดถึงเมืองจีนเท่าใดนัก แต่จีนครั้งหลัง ๆ นี้ผิดกับจีน ครั้งก่อน จะเปนดวย เมืองจีนมีการ เล่าเรียนสูงขึ้น รู้จักการเป็นไปของโลกย มากขึ้น รู้จักรักชาติของตนมากขึ้นหรืออย่างไร ไปอยู่ ณ ที่ใด ก็มีได้ล้มชาติ แลประเทศของตน นึกเสียวมาอาาไศรยท่ามาหากินสำหรับส่งเงินไปบำรุง บูตร ทรพยาชาติพินองชั่วคราวหนึ่ง ไม่ตั้งใจจะฝังรกรากลงเปนหลักถาดาน แมแต่ยังมี

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/1 คำกราบบังคมทูลของเจ้าพระยา ยมราชต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เลขที่ 35/11394 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 130.

ตรีสุขชั้น ก็อุทิศค่าสูงเงินไปสร้างบ้านเรือนทางเมืองจีน ใจแต่เท่านั้นกลับ
 เทศนาสั่งสอนจีนเก่า ๆ ที่เกือบจะลืมเมืองจีนแล้ว กลับนิยมไปถึงชาติบ้าน
 เมืองของตนที่เคยมีไฉนก็ถึงเสียนานแล้วนั้นมากยิ่ง และเพราะเหตุที่พระราช
 กำหนดกฎหมายให้ความอิศรภาพยิ่งขึ้น ก็เลยไม่ต้องงอนงอประจบประแจงใคร
 เขามาตั้งการค้าขายใหญ่โตดังเช่นพวกตั้งโรงสี ตั้งห้าง ลงทุนนับควยแสน
 ควยลานบาทก็ไม่ต้องรู้จักมีกิจใคร เมื่อมีเหตุการณ์ถอยความունใจเกิดขึ้นก็พูด
 กับหมอกความฝรั่ง ฝรั่งเป็นซุระจัดแจงให้สำเร็จสมประสงค์"¹

ถึงแม้ว่าฝ่ายรัฐบาลไทยจะสังเกตเห็นภัยของชาวจีนและพยายามหาทางแก้ไข
 และส่งเสริมคนไทยทางการค้าขึ้นมา แต่แม้กระนั้นก็ยังเห็นความสำคัญของการค้า
 ชาวจีนที่มีต่อประเทศ เพราะสามารถเก็บเงินรายได้ต่าง ๆ นำมาพัฒนาบ้านเมือง
 นอกจากนั้นคนไทยยังนิยมรับราชการและทำการ กสิกรรมมากกว่า
 ถ้าชาดคนจีนจะทำประเทศไทยเสียผลประโยชน์ ดังนั้นทางฝ่ายรัฐบาลไทยจึงใช้ความ
 ประนีประนอมกับชาวจีนมากกว่าที่จะจัดการ อย่างรุนแรง

ทางด้านบทบาทของชาวจีนที่มีต่อสังคมนั้น รัฐบาลไทยย่อมจะพอใจที่ชาวจีน
 มีความรู้สึกดีใจต่อทางฝ่ายไทยมากกว่าที่จะให้ชาวจีนเห็นความสำคัญของประเทศจีน
 มากกว่า ดังนั้น เมื่อบรรดาพ่อค้าชาวจีนคนสำคัญ ๆ ที่มีบทบาทต่อชุมชนชาวจีนใน
 ประเทศไทยพากันชักชวนให้ชาวจีนโดยทั่วไปออกเงินเรียไรส่งไปช่วยเหลือประเทศจีน
 นั้น แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่มีต่อประเทศจีนมาก นำมาซึ่งความไม่พอใจต่อฝ่าย
 รัฐบาลไทยเช่นดังคำตำราบบังคมพูดของเจ้าพระยาบวรราช (ปั้น สุขุม) ต่อพระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่า

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/1 เรื่องเดียวกัน.

"แม่แต่เจ้าของเมืองจะมีการอันใดที่คิดจะบำรุง เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน แลแก่หมู่จีนนั่นเอง ซึ่งจะต้องเรียไรเงินบำรุงบาง ก็ออกให้เท่าสักแต่เสีย ไรใด แต่ถ้ามมีการเรียไรทางเมืองจีนแล้วก็ทุ่มเทให้หนักเป็นหมื่น ๆ เป็นพัน ๆ ถาคิดคอย่างเปนเรา เปนเขาแล้วก็น่าเสียใจที่วาม่าพึ่งพระบรมโพธิสมภาร หากินคคลองแคลวควายเอาไศรยพระราชกำหนดกฎหมายเพียงธรรมเนียม แตมิโค คิดถึงพระเดชพระคุณเทาทิศวรจะคิด"¹

กล่าวโดยสรุปบทบาทที่สำคัญ ๆ ของชาวจีนในคานต่าง ๆ นั้น ไม่ว่าจะเป็น คานเศรษฐกิจ คานสังคมและการเมือง บทบาททางคานเศรษฐกิจของชาวจีนเป็น บทบาทที่โดดเด่นที่สุดในสังคมไทย เพราะชาวจีนได้เข้ามาอิทธิพลอย่างมากต่อเศรษฐกิจ ของไทย แต่อย่างไรก็รัฐบาลไทยในช่วงนั้นคือ พ.ศ. 2398 - 2475 ก็ใช้วิธีประนี ประนอมในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากชาวจีน เพราะยังเล็งเห็นความสำคัญของชาว จีนที่มีส่วนช่วยในการขยายตัวทางคานการค้า จะเห็นได้ว่าแม่ในคอนปลายรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดการประท้วงหยุดรานขายสินค้าของชาว จีนเป็นเวลา 3 วัน ซึ่งจากเหตุการณ์ในครั้งนี้เองที่รัฐบาลเริ่มตระหนักถึงบทบาททาง คานเศรษฐกิจของชาวจีน ดังนั้นในคอนต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว พระองค์ถึงจะแสดงพระองค์เองว่าไม่พอพระทัยบรรดาพ่อค้าชาวจีนต่าง ๆ แตนนโยบายต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงนำมาใช้กับชาวจีนนั้นเป็นไปในลักษณะพยายามผสม กลมกลืนให้ชาวจีนเป็นไทยมากขึ้น ยิ่งกว่าจะทรงกีดกันหรือลดบทบาทของชาวจีนทางคาน เศรษฐกิจ แต่สิ่งที่ทำให้รัฐบาลเคือครอนและกังวลใจมากที่สุดที่ชาวจีนก่อขึ้นก็คือ บทบาท ทางคานการเมืองของชาวจีนนั่นเอง เพราะก่อความไม่สงบและความเคือครอนให้แก่ บ้านเมือง

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 น.25/20 ที่ 301/11394 คำกราบบังคม ทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพระเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 130.